

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH TEOLOGI

”VARFÖR GRÅTER DU, KVINNA?”

FUNKTIONER OCH SYMBOLER HOS VÄTSKOR RELATERADE TILL KROPPEN
EN UNDERSÖKNING AV JOHANNESVANGELIET

”WOMAN, WHY ARE YOU WEEPING?”

FUNCTIONS AND SYMBOLS OF LIQUIDS RELATED TO THE BODY
A SURVEY OF JOHN

HANDLEDARE: DAVID NYSTRÖM
NIVÅ: KANDIDATNIVÅ
KURS: RKT145, 15 HP
TERMIN: VT 16

AV
MARIA DUFBERG

ABSTRACT

This essay explores the narrative, historical and theological functions and symbols of fluids related to the body in the Gospel of John. Relevant fluids include blood, tears, ointment, wine and water. Baptism and lakes are not included. A narrative approach is used and subsequently combined with historical-critical analysis and systematic theology.

The use of fluids create change and advance the narrative. The plot often starts with an every-day-event familiar to the reader, and commonly end in positive changes with profound depths. Tears and healing water are followed by both instant and future transformations, whereas ointment and water for washing are followed by big changes first afterwards. Fluids are often tools taking part in the transformation itself. Tears are an exception, not necessary to make Lazarus or Jesus alive, but instead illustrate deep despair followed by great joy. Blood is used to connect Jesus' speech about the eucharist with his death when the spirit is poured out as water together with blood. Altogether, fluids related to the body takes part in the event and are tools to show huge positive changes that seldom can be comprehensively grasped until later.

Keywords: Bible John, blood, symbolism, tears, thirst, water

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT.....	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	3
1. INLEDNING.....	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Avgränsning	5
1.3 Metod.....	6
1.4 Material.....	6
1.5 Tidigare forskning	6
2. ANALYS	8
2.1 Bakgrund och urval av textavsnitt.....	8
2.2 Helande vatten	11
2.3 Tvätta eller smörja	20
2.4 Tårar	26
2.5 Törst och dryck.....	31
2.6 Blod och andra vätskor.....	40
2.7 Helhet	45
3. DISKUSSION OCH SLUTSATS	48
5. KÄLLFÖRTECKNING.....	53

1. INLEDNING

Johannesevangeliet innehåller många exempel med vatten eller vätskor som har anknytning till kroppen. Vatten går att bada i, tvätta med och rena med. Det kan flöda fram, finnas i källor eller dammar, vara helande eller levande. Vatten kan törstas efter, drickas och omvandlas till vin. Andra vätskor som blod, tårar och saliv kommer från kroppen och balsam stryks på kroppen. Syftet med uppsatsen är att klargöra vilka funktioner och vilken symbolism dessa vätskor har i evangeliet. Det finns två berättelser där vatten ger fysisk läkning, två där tårar snabbt tydliggör stor förändring och två där fötter behandlas, vilket ger långvarig förändring som inte kan förstås förrän senare. Vätskeorden kombineras ofta och dikotomier, likheter och utveckling över tiden gör det lättare att hitta flera betydelser, både lexikala och underliggande. Genom att kombinera narrativ läsning med historisk-kritisk metod och systematisk teologi fås större möjligt att identifiera olika typer av funktioner.

Johannesevangeliet fokuserar på tecken som uppenbarar Jesu gudomlighet, inte i första hand på ritualer som dop och nattvard, även om tankarna förs i den riktningen.¹ Det är centralt för Johannes att fler kommer till tro så många berättelser kan förstås kristologiskt. Jesus är källan till levande vatten, vattnet uppenbarar Jesus och Anden, som symboliseras av vatten, leder uppenbarelsen vidare till framtiden.²

¹ Ben Witherington, *John's wisdom: A Commentary on the Fourth Gospel* (Louisville: Westminster John Knox Press, 1995), 96.

² Craig R. Koester, *Symbolism in the fourth Gospel: meaning, mystery, community* (Minneapolis: Fortress, 1995), 156.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet är att undersöka vilka funktioner som finns i Johannesevangeliet för vätskor som kan förknippas med den fysiska kroppen.

Den huvudsakliga frågeställningen är:

- Vilka funktioner och symboler finns hos vätskor förknippade med kroppen i Johannesevangeliet?

Funktionerna kan nämnas generellt som exempelvis betydelse eller preciseras tydligare som symboliska, litterära eller teologiska beroende på vilken använd metod som är viktigast.

För att besvara huvudfrågan används följande frågeställningar:

- Vilka vätskeord med koppling till människokroppen används i Johannesevangeliet och i vilka perikoper förekommer de?
- Vilka skillnader och likheter finns mellan perikoperna?
- Vilken utveckling kan ses mellan perikoperna?

1.2 Avgränsning

Uppsatsen utgår från Johannesevangeliet. Texter som primärt är förknippade med dop eller sjöar exkluderas eftersom de inte har det fokus på kroppen som avses.

Originalspråk inkluderas normalt inte, men grekiska ord i grundform används som verktyg när det bedöms relevant.

Ingen textkritisk läsning görs, men jämförelser med andra bibliska textavsnitt, främst evangelierna, görs vid behov.

1.3 Metod

Tre metoder har använts i uppsatsen: narrativ evangelieläsning, historisk-kritisk metod samt systematisk teologi. Först bör narrativ metod nämnas eftersom processen inleddes med läsning av Johannesevangeliet i sin helhet. Nära läsning gjordes sedan av de avsnitt som innehåller vätskeord som kan relateras till kroppen för att välja ut några av dem för analys. Efter det användes även historisk-kritisk metod samt systematisk teologi, vilket gjorde det möjligt att identifiera fler och mer varierande funktioner än om enbart narrativ metod hade använts. Ingen av metoderna utnyttjades fullt ut eller var renodlade, utan flätades ihop.

Funktionerna benämns ofta ”betydelse”, men preciseras ibland som symboliska, litterära eller teologiska. Terminologin varieras för att få ett mer levande språk. De utvalda perikoperna grupperas och analyseras dels var för sig, dels gruppvis och slutligen i sin helhet.

1.4 Material

Primärkälla är Johannesevangeliet översatt till svenska enligt B2000. När hänvisning sker till Johannesevangeliet anges endast kapitel och vers. Sekundärkällor är bibelkommentarer, uppslagsverk, artiklar och böcker, se källförteckning. För sökning av grekiska ord har SBL Greek New Testament: SBL & Tyndale House Edition på stepbible.org använts.

1.5 Tidigare forskning

Forskningen kring Johannesevangeliet är mycket omfattande. Det finns en stor mängd kommentarer, litteratur och artiklar. Vatten, blod och vin relateras ofta till exempelvis dop, helig Ande och nattvard. Det finns även mycket narrativ läsning, litteratur om den sociala

kontexten och inte minst inom systematisk teologi. För uppsatsen har ett flertal kommentarer om Johannesevangeliet samt litteratur med fokus på narrativ läsning, sociala kontexten och symboler använts. Några författare som nämns nedan har fått större utrymme än andra.

Thomas L. Brodie skrev 1993 kommentaren *"The gospel according to John"*. För att utnyttja fördelar och undvika nackdelar med de teologiska, litterära och historisk-kritiska metoderna kombinerar han alla tre, men utgår från den litterära. Både metoderna och prioriteringen överensstämmer väl med dem som använts i uppsatsen.³

1995 tillkom Craig R. Koesters bok *"Symbolism in the fourth Gospel: meaning, mystery, community."* Han fokuserar på betydelsen hos de symboler som finns i evangeliet och går igenom vissa teman som Vatten, Korsfästelsen samt Ljus och mörker. Starkt symboliska händelser nämns, som blindhet och syn, när Maria smörjer Jesu fötter och de två helandena vid eller i dammar. Det är vanligt att berättelserna både har en litterär betydelse samt innehåller flera olika typer av symbolism, men som enligt Koester inte alltid är lätta att hitta. Koester analyserar inte bara huvudsymbolerna utan även mindre symboler som är inbäddade i berättelserna.⁴

Några år senare, 1998, publicerades boken *"Social-science commentary on the Gospel of John"* skriven av Bruce J. Malina och Richard L. Rohrbaugh. Förutom att gå igenom texterna i den ordningsföljd de finns i evangeliet ger den värdefull bakgrundsinformation om den sociala kontexten i form av "Reading scenarios" till exempel betydelsen av bröllopfester, rening och fötter.⁵

³ Thomas L. Brodie, *The Gospel according to John: a literary and theological commentary* (Oxford: Oxford Univ. Press, 1993), 3-11.

⁴ Koester, *Symbolism*, 7, 9, 24.

⁵ Bruce J. Malina and Richard Rohrbaugh, *Social-science commentary on the Gospel of John* (Minneapolis: Fortress, 1998), cover.

Betydligt senare, 2015 publicerades ”*John*”, en kommentar av Marianne Meye Thompsons. Hennes utgångspunkt är vem Jesus var, vad han gjorde och vad det innebär. Till det lägger hon den sociokulturella kontexten, men utan att analysera speciella företeelser var för sig som Malina och Rohrbaugh gör.⁶

Efter den inledande narrativa läsningen har dessa författare varit utgångspunkt för uppsatsen. De har kombinerats med annan kommentarslitteratur och uppslagsböcker. Utgångspunkten vätskor med relevans för kroppen gör att uppsatsen skiljer sig från tidigare forskning.

2. ANALYS

2.1 Bakgrund och urval av textavsnitt

Johannesevangeliet börjar med en känd prolog som följs av två huvuddelar, tecknens bok under vilken Jesus agerade offentligt och passionshistorien som rymmer Jesu sista tid med lidande, död och uppståndelse. Evangeliet är det sista i raden och det har länge ansetts vara nedtecknat i början av andra århundradet. Fynd från bland annat Qumran tyder dock på att det skrevs i slutet av första århundradet. Det stärks av att det vid den tiden pågick en kamp mellan judar som trodde respektive inte trodde att Jesus var Messias. Detta tema återkommer ständigt och evangelisten vill befästa tron på Jesus samt uppenbara Jesu härlighet och hans förbindelse med Fadern och Anden. Texten ger intryck av att vara en ögonvitnesskildring, skrivet av ”den lärjunge Jesus älskade” men det är osannolikt att evangeliet skrevs av den Johannes som tillhörde de tolv lärjungarna. Evangeliet är skrivet för en judisk miljö och anses riktat till

⁶ Marianne Meye Thompson, *John: A Commentary* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2015), 22.

judar, såväl kristustroende som icke kristustroende. Många exempel från skriften nämns och judarnas vardag är välkänd. Det har samtidigt drag av grekisk-romersk stil och kan ha skrivits utanför Palestina, eventuellt i Efesos, och rikta sig till en större befolkning än i området där Jesus verkade.⁷

Johannes är frikostig i sin användning av vätskor. Vatten, ὕδωρ, förekommer 21 gånger i evangeliet, medan Matteus nämner det sju, Markus fem och Lukas sex gånger. Förutom beskrivningen av Jesu dop (1:19-34) finns sju berättelser där ὕδωρ inte nämns i de andra evangelierna; vatten blir vin, född av vatten och ande, mötet med samariskan vid brunnen, en sjuk helas vid Betesdadammen, vatten som jämförs med ande, Jesus tvättar lärjungarnas fötter samt när blod och vatten strömmar ur Jesu sida. (2:1-11, 3:5, 4:1-42, 5:1-16, 7:37-39, 13:1-17, 19:40)⁸ Vattnet kan vara fysiskt, helande eller levande och ha symbolik betydelse som Anden, rening eller fest. Exempel på andra vätskor är vin, tårar, blod, spott och balsam. Det är vanligt att flera vätskor kombineras med varandra eller används tillsammans med ord som brunn, källa, bröd, dammar eller fötter.

Vätskepartierna i Johannesevangeliet kategoriserades i sex kategorier: direkt kroppsanknutna, vin, levande vatten, lugnt vatten, öppet vatten eller dop. Efter att dop och öppet vatten exkluderats återstod närmare trettio texter, vars relevans för kroppen bedömdes med en subjektiv men genomtänkt skala. Tydlig anknytning till kroppen eller många relevanta ord prioriterades högt medan texter med svag kroppsanknytning eller de som enbart refererade till annan händelse fick lägre prioritet.

Slutligen kvarstod tretton perikoper för fortsatt analys. De grupperades och jämfördes både inom och mellan grupperna för att identifiera likheter, skillnader och utveckling. Genom

⁷ Thompson, *John*, 16-22.

⁸ G. M. Burge, "Water," *DJG* 869-870.

att kombinera narrativ metod, historisk-kritisk metod och teologisk läsning kunde flera olika typer av funktioner identifieras.

En sammanställning av grupper och utvalda texter finns i tabell 1.

Tabell 1:

Grupp	Utvald text
Helande vatten	En sjuk man botas vid Betesdadammen (5:2-9) En blindfödd helas vid Siloadammen (9:6-7)
Tvätta el smörja	Maria från Betania smörjer Jesu fötter med nardusbalsam (12:3-8) Jesus tvättar lärjungarnas fötter (13:2-17)
Tårar	Maria från Betania gråter vid Lasaros grav (11:31-35) Maria från Magdala gråter vid Jesu grav (20:11-15)
Törst och dryck	Vatten omvandlas till vin vid bröllopet i Kana (2:1-11) Jesus och den samariska kvinnan vid brunnen. Levande vatten nämns (4:1-15) ...den som tror på mig ska aldrig någonsin törsta (6:35) Är någon törstig så kom till mig och drick. Levande vatten nämns (7:37-39) Jesus säger ”Jag är törstig” före sin död (19:28-30)
Blod och andra vätskor	Den som äter mitt kött och dricker mitt blod... (6:53-56) Blod och vatten från Jesu sida efter hans död (19:34)

2.2 Helande vatten

Fysiskt helande vatten nämns i två berättelser: en sjuk man botas vid badet Betesda nära fårdammen (5:2-9) och en blindfödd får synen tillbaka vid Siloadammen (9:6-7). Det finns flera gemensamma nämnare för berättelserna då båda sker vid dammar, Jesus är den som tar initiativet och förändringarna sker snabbt. Det finns också skillnader, vilket kommer framgå av tabell 2 och analysen, men först mer om vatten, brunnar och rening.

Betesda, Bet Hased på hebreiska, kan översättas med ”flödeshuset” eller ”barmhärtighetens hus”. Bassängen byggdes ursprungligen för vattenförsörjning till templet men på Jesu tid hade andra källor tagit över och Betesda användes för helande. Senare tillägnades Betesda guden för helande, Asclepius.⁹ Badet hade fem pelargångar, var 7 meter djupt och stort som en fotbollsplan.¹⁰ Det var byggt över vatten med periodiskt flöde, lugnt men samtidigt rörligt. Den första personen som tog sig ner när vattnet svallade blev helad. Detta överensstämmer dock inte med konventionell judisk tradition som istället lyfter fram bön för helande och inte att det är viktigt att komma först.¹¹ Personerna som vistades vid Betesda var ofta utstötta.¹²

Även Siloadammen innehöll lugnt men rörligt vatten. Ordet siloam, σιλωάμ, kan betyda utsänd eller vattenledning, vilket tolkas som att vattnet sändes till dammen eller att Jesus var utsänd av Fadern för att ge levande vatten. Den blindfödde kan också ha fått ett uppdrag och blivit utsänd efter att han tvättat sig.¹³ Namnet Siloa liknar också ”shiloh” som

⁹ Felix Just, S.J. *EDB*, 170-171.

¹⁰ Brodie, *The Gospel according to John*, 235.

¹¹ Koester, *Symbolism*, 53.

¹² Malina, *Social-science*, 110-111.

¹³ Det är en fri och inte belagd tolkning att texten innebär att också den botade blir utsänd. För vidare läsning se Browns redogörelse för det hebreiska ordet samt dess koppling till Jesaja 8:6. Raymond E. Brown, red. *The Gospel according to John* (2 vols.; Garden City: Doubleday, 1966), 372-3.

förknippade med Messias.¹⁴ Dammen utgjorde en del av vattensystemet med Hiskias tunnel som ledde vatten från Gichonkällan till Jerusalem. Dammen var troligen avsedd för miqveh, rening innan man gick in i templet och dess vatten stänktes på tempelaltaret vid lövhydefesten. Rening var centralt för judar och påbjuds på flera ställen i Gamla Testamentet genom exempelvis väntetid, offer eller vattenrening. Även helande bad nämns i Gamla Testamentet som när Naaman som hade spetälska fick rådet att bege sig till Elisha för att bli botad. Elisha uppmanade Naaman att doppa sig sju gånger i Jordan, varpå hans hud läkte, blev som ett barns och han blev ren. (2 Kung 5:1-13)

Vatten behövs för att överleva, för att dricka och kunna tvätta sig. Brunnar tillverkades för att kunna få vatten året runt. Större mängder samlades i öppna dammar. Ceremoniell rening var viktig, altare och helgedomar måste ständigt renas. Orenhet var motsats till helighet och förknippat med synd och skuld. Tre sorters orenhet var extra starka: lepra som troligen var annan hudsjukdom, kroppsvätskor och döda kroppar. Reningsvatten för rituell rening skulle innehålla vatten som flödat fram. Det blandades med aska av exempelvis isop. Sjuka eller kvinnor som menstruerat badade i vattnet, präster tvättade händerna och blandningen stänktes i orena hus och på altaren. Kommuniteten i Qumran tog renhetskraven på stort allvar, gjorde mer än lagen krävde och blev utstötta av den anledningen. Jesus gick däremot utöver gränserna åt andra hållet och umgicks med dem som betraktades orena. Etisk renhet blev viktigare än kultisk och en ny relationen mellan Gud och människor växte fram.¹⁵ Jesus lyfte fram den inre reningen framför den yttre (Luk 11:39, Matt 15:1-20).

¹⁴ Koester, *Symbolism*, 103.

¹⁵ Timothy A. Lenchak, "Clean and unclean," *EDB* 262-263. W.E. Nunnaly, "Water of purification," *EDB*, 1369. Timothy P. Jenney, "Water," *EDB* 1367-1369. Hans Hübner, "Unclean and clean," trans. Ronald B. Thomas Jr *ABD* 6:741-745.

Tabell 2. Jämförelse av de utvalda avsnitten i kapitel 5 och 9:

	En sjuk botas vid Betesda (5:2-9)¹⁶	En blindfödd helas vid Siloadammen (9:6-7)	Kommentarer
Den helade	Där fanns en man som hade varit sjuk i trettioåttå år (v.5)	...en man som hade varit blind från födelsen (v.1)	Båda har haft besvär lång tid. 5: Den sjuke har svårt att röra sig och orsaken kan ha varit social snarare än kroppslig. ¹⁷ 9: Den blinde föddes blind. Det gav frågor om vem som syndat.
Vatten i dammar	Vid färdammen i Betesda finns ett bad med det hebreiska namnet Betesda (v.2)	...vid Siloadammen (v.7)	Båda handlar om helande vatten i dammar i Jerusalem.
Sval-lande vatten	”Herre, jag har ingen som hjälper mig ner i bassängen när vattnet börjar svalla...” (v.7)	(Siloa betyder utsänd.) (v.7)	5: Vattnet svallar. 9: ”Utsänd” kan kopplas till att vattnet väller fram.
Jesus agerar och talar:	”Vill du bli frisk?” (v.6) ”Stig upp, ta din bädd och gå.” (v.8)	Sedan spottade han på marken, gjorde en deg med spottet och strök degen på mannens ögon och sade: ”Gå och tvätta dig i Siloa-dammen.” (vv.6-7)	5: Jesus frågar om mannen vill bli frisk och säger åt honom att gå. Enbart ord används. 9: Jesus gör en deg av spott innan han säger till den blinde att tvätta sig i Siloadammen. Mer än ord används.
De helade säger:	Mannen svarar Jesus före helandet	Den blinde säger inget innan han fått synen tillbaka.	5: Den sjuke mannen svarar aldrig Jesus tydligt. 9: Den blinde säger inget till Jesus förrän senare.
Till-frisk-nande	Genast blev mannen frisk och tog sin bädd och gick (v.9)	Mannen gick dit och tvättade sig och kom tillbaka seende (v.7)	Mycket snabbt tillfrisknande. 5: Jesu ord räcker. Mannen behöver inte gå ner i vattnet. 9: Den blinde tar ställning till att agera och ser när han tvättat sig.

16 5:3b-4 saknas i flera sena översättningar. Den innehåller flera grekiska ord som inte finns i övriga NT, handlar om Guds ängel som rör upp vattnet samt vikten av att komma snabbt ner i bassängen. Versen är troligen ett senare tillägg för att förtydliga vers 7 men ändrar inte betydelsen i stort. Förutom dessa verser är det bara ytterligare ett avsnitt, 7:53-8:11 som tros vara senare tillägg i Johannesevangeliet. Ernst Haenchen, *John 1: A Commentary on the Gospel of John, chapters 1-6* (Philadelphia: Fortress, 1984), 41.

¹⁷ Malina, *Social-science*, 114.

Jesu agerande när den sjuke mannen helas påminner om skapelsen där Gud säger vad som ska ske och det blir så. Jesus agerar, lägger märke till mannen, vet hur länge han varit sjuk och vem som kan hela honom.¹⁸ Jesus frågar om mannen vill bli helad, men väntar inte på svar. Jesus agerar utifrån Faderns vilja att mannen ska bli helad. Gud söker upp dem som inte har möjlighet att hjälpa sig själva men han kan inte göra något på egen hand, bara med Guds hjälp.¹⁹

För den blinde vid Siloadammen räckte inte lera, han behövde även tvätta sig. I början av berättelsen läggs tyngdpunkten på lera eller deg av spott eller saliv, i slutet på ögon och att se. När Jesus gjorde degen bröt han mot sabbaten eftersom det inte var tillåtet att knåda.²⁰ Det är inte förvånande att lera och saliv används på ögonen. Saliv var helande i tidig tradition, men det finns olika uppfattningar om hur helande det ansågs i judisk tradition.²¹ Lera på ögonen kan symboliskt innebära smörjelse av hela personen. När ögonen smörjs används ordet ἐπιχρίω som har släktskap med Christos, den smorde. Att smörja lera på någons ögon kan enligt Irenaeus vara en parallell till skapelsen.²² När Jesus säger ”gå och tvätta...” (9:7) innebär det både skapelse och födelse. Vatten och att tvätta sig kan förknippas med födelse eller pånyttfödelse. Jämför med född av vatten och ande (3:1-5) och att doppa sig sju gånger i

¹⁸ Brodie, *The Gospel according to John*, 237.

¹⁹ Thompson, *John*, 118-121.

²⁰ Gail R. O’day, *NIB* 9:654.

²¹ Thompson skriver att lera ansågs ha helande egenskaper i antiken men att det finns mindre textbevis för detta i den judiska traditionen. Hon refererar till att flera romerska historiker som Tacitus, Suetonius och Dio Cassius vittnar om att Vespasianus helade en blind man genom att spotta i hans ögon, se Thompson, 207n240. Haenchen har delvis annan uppfattning än Thompson och skriver att saliv stämmer väl med judendom på Jesu tid. Han hänvisar också till att spott används av Jesus Mark 8:22-26 då Jesus helar en blind och Mark 7:27-27 där han botar en döv, se Haenchen. Malina skriver att ljus och mörker ansågs vara materia i antiken. Levande ljus hos människan ansågs komma från hjärtat och resulterade i synen. Att vara blind innebar att ha mörker i hjärtat. Saliv kunde skydda mot ”onda ögat” som blinda ansågs ha, se Malina. Thompson, *John*, 207n240. Ernst Haenchen, *John 2: A Commentary on the Gospel of John, chapters 7-21* (Philadelphia: Fortress, 1984), 38. Malina, *Social-science*, 170.

²² Brown citerar Irenaeus (Adv. Haer. V 15:2) som jämför lera med människans skapelse med hänvisning till Gamla Testamentet (Job 9:19; 10:9). Brown, *The Gospel according to John*, 372.

Jordan (2 Kung 5:10, 14). Fostervatten vid födsel är en fysisk parallell.²³ Även Markus nämner spott då Jesus botade en döv genom att spotta och röra vid den döves tunga (Mark 7:33) och en blind genom att lägga spott på den blindes ögon (Mark 8:23).

Avsnittet om den blindfödde har flera inslag av ironi och är undanglidande, vilket stämmer väl för en berättelse om blindhet och syn.²⁴ Den fysiska förändringen sker snabbt, medan den andliga insikten kommer gradvis. Utvecklingen för Jesus är progressiv, han benämns först ”han”, sedan profet, Messias, sänd av Gud och slutligen Människoson, medan fariséernas insikt minskas. Johannes väver samman syn med ljus (9:5, 39) som båda är symboler för att tro.²⁵ Ljus kopplas till liv och mörker till ont. Både ljus och mörker betraktades som ting och en blind hade närvaro av mörker, inte frånvaro av ljus. Jesus är ljuset, men de som inte tror på honom blir kvar i mörkret.²⁶

I de utvalda berättelserna botas män som lidit länge, en som varit sjuk i 38 år och en blindfödd. Tidigare har Jesus botat en ämbetsmans son som var döende i feber och senare uppväcker han Lasaros från döden. Jesus genomför alltmer avancerade helanden samtidigt som förföljelsen av honom ökar. Vid alla fyra helanden ger Jesus uppmaningar, ofta används bara ord. Till ämbetsmannen säger Jesus: ”Gå hem, din son lever” (4:50) och till Lasaros: ”Lasaros, kom ut!” (11:43).

Personer som helade på Jesu tid, ”folk-healers”, gjorde det sällan genom att röra vid den sjuke. De såg ofta till både fysiska och psykiska symtom, verkade ofta lokalt och kände eller kände till den sjuke. Jesus passar väl in på en ”folk healer” men utförde speciella helanden, på lång distans, av personer som varit sjuka länge och slutligen genom att uppväcka

²³ Brodie, *The Gospel according to John*, s.347.

²⁴ Brodie, *The Gospel according to John*, 343.

²⁵ C. D. C. Howard, ”Blindness and deafness.” *DJG*, 81-82.

²⁶ Malina, *Social-science*, 170.

Lasaros från döden.²⁷ Fysiska helanden kunde i dåtidens medicin delas in i medicinskt helande, mirakel eller magi, där Jesu helande hörde till miraklen. Syftet för alla helanden i Johannesevangeliet är att öka tron, men när syftet uppnåtts minskade incitamentet för helande. Gud är delaktig i helandet som enbart görs vid rätt tillfälle, inte på order av någon.²⁸

I perikoperna ändras läget mycket snabbt. Den sjuke blir genast frisk utan att behöva gå ner i vattnet. Jesu ord räcker. Den blinde behöver ta ställning till att tvätta sig i dammen, men efter att han gjort det kommer han tillbaka seende. Fysiska förändringar sker snabbt även i andra berättelser med ”stig upp”. De andra evangelisterna har liknande uttalanden (Matt 9:6, Mark 2:10/11, Luk 5:24; 7:11-17). Syftet verkar vara att visa att Människosonen har makt att förlåta synder på jorden. Även Petrus agerar i Jesu namn och säger ”stig upp och gå!” till en lam som tigger vid tempelängången. Mannen är snabbt på benen, hoppar och prisar Gud. Tron har hjälpt den lame (Apg 3:6).

Även kontexterna har mycket gemensamt med varandra, men också flera kontraster. Båda sker i Jerusalem på sabbaten. Många blir upprörda och frågar de helade vad som hänt. Den sjuke vet inte vem Jesus är och den blinde inte var Jesus är. Båda männen lägger först delvis ansvaret på Jesus men försvarar honom sedan och sprider vad som hänt. Förföljelsen av Jesus finns med i båda berättelserna och ökar med tiden. Vid Siloadammen är det olika uppfattningar om huruvida Jesus är syndare eller inte och om det verkligen är den blindfödde som fått synen tillbaka. Den blindfödde svarar och berättar vad som hänt. Hans föräldrar tillfrågas men vill inte säga något eftersom de är rädda för dem som redan förföljer Jesus. Johannes verkar vilja visa att förföljelsen ökar. Särskilt efter att Lasaros uppväckts från döden blir flera av judarna ännu mer angelägna att döda Jesus.

²⁷ Malina, *Social-science*, 175-177.

²⁸ C. L. Blomberg, ”Healing.”, *DJG* 299-307.

Det finns flera oklarheter om den sjuke mannen, exempelvis på vilket sätt han var sjuk. Han svarar inte tydligt på frågan om han vill bli frisk och hans egentliga problem kan vara att mycket går emot honom.²⁹ Den blindfödde framstår mer säker på sig själv. Han har anpassat sig till samhället och kan trots att han är blind ta sig ner till Siloadammen. Han bryr sig inte om hur han fått synen tillbaka men vill ta reda på vad det säger om Jesus.³⁰

Jesus tar kontakt med båda männen efter helandena, men mötena skiljer sig åt. Han träffar mannen som varit sjuk i templet redan kort tid efter helandet och uppmanar mannen att inte synda mer. Huvudproblemet var troligen inte att mannen var sjuk utan att han inte ville anpassa sig till samhället, ett problem som kvarstod även efter helandet. Mannen skyller på Jesus när fariséerna säger att han inte får bära sin säng. Jesus tar kontakt med den blindfödde längre tid efter att denne helats. Mannen säger ”Jag tror, herre” och behöver varken templet eller Jesu ord om synd. Den blindföddes tro räcker och han har kommit längre i sitt accepterande än den sjuke någonsin kommer att göra.³¹ Det stämmer väl med symboliken i GT:s texter om syn och ljus. Gud ska leda de blinda på vägen längs okända stigar (Jes 42:16), blindas ögon ska öppnas och dövas öron höra (Jes 35:5).³² Bibelavsnittet om den blindfödde kan liknas vid dopet, där vatten krävs för att åstadkomma verklig förändring. Johannes poängterar dessutom att namnet på Siloadammen betyder utsänd och anknyter till att Jesus är utsänd av Fadern. Den sjuke mannen i Betesda går däremot inte ner i vattnet och blir inte fullständigt helad, vilket kan jämföras med att han inte når dopvattnet. Både Jesu ord och vatten behövs för att åstadkomma det dopet gör, få tro och bli initierad i kyrkan.³³

²⁹ Brodie, *The Gospel according to John*, 236-237.

³⁰ Kerry H. Wynn, "Johannine Healings And The Otherness Of Disability." *Perspectives In Religious Studies* 34.1 (2007): 61-75.

³¹ Wynn, "Johannine Healings," 72.

³² Koester, *Symbolism*, 104.

³³ Brown, *The Gospel according to John*, 381

Enligt vissa bibliska och rabbiniska åsikter var det ett straff för föräldrarnas synd om ett barn föddes med någon ”defekt”, dit blindhet räknades. Lärjungarna frågar vem som syndat men för Jesus är blindheten inte orsakad av synd utan utgör i det här fallet ett lidande som gör det möjligt att uppenbara Gud.³⁴ Jesus flyttar fokus på vem som syndat och gjort mannen blind till att få in ljus i det mörka.³⁵ Båda texterna har lett till diskussion om synen på synd och handikapp, exempelvis varför Jesus uppmanade den botade mannen att inte synda och varför lärjungarna frågade om den blindfödde eller föräldrarna syndat.³⁶

Tabell 3 innehåller en sammanställning av funktioner för helande vatten.

Tabell 3

Text och ord	Funktioner
En sjuk man vid Betesda botas (5:2-9) Ord: Fårdammen, bad, bassäng, vatten, svalla	Det helande vattnet fanns i badet Betesda. Bet Hesus betyder barmhärtighetens hus eller flödeshuset, vilket både litterärt, historisk-kritiskt och teologiskt kan anspela på vikten av flödande vatten för rening. Vattnet som var avsett för helande användes aldrig fysiskt utan Jesu ord räckte för det kroppsliga helandet. Det gav ingen djupare förändring, vilket kan ha varit ett sätt att visa att vattnet behövdes fysiskt. Teologiskt kan betydelsen vara att vattnet behövs för dopet och för att tron ska kunna växa.
En blindfödd botas (9:6-7) Ord: spottade, tvätta, Siloadammen	Vattnet i Siloadammen ansågs helande. Siloam betyder vattenledning och ingick historiskt i en ledning som förde vatten till Jerusalem. Siloam betyder också utsänd och får teologisk betydelse om det anspelar på att Jesus och eventuellt den blindfödde blev utsända av Gud. Den blindfödde behöver ta ställning till att tvätta sig och visa sin tro. Det stämmer med dopet där vatten krävs för verklig förändring. Tron är teologiskt viktig och bidrog säkert till bestående effekt och övertygelse. Att använda saliv, också en vätska, var vanligt i tidig tradition, troligen även för Jesus och andra judar. Att stryka lera på ögonen kan vara symboliskt för att smörja hela personen, vilket var brukligt vid kungakröningar och begravningar.

³⁴ Brodie, *The Gospel according to John*, 345-6.

³⁵ Thompson, *John*, 206.

³⁶ Kerry Wynn skriver om synen på handikapp, synd och utanförskap. I Qumran tilläts inte handikappade på grund av renhetskrav, inte på grund av antagen synd. Enligt Wynn det inte mycket stöd för att synd förknippades handikapp i hebreisk och tidig judisk tradition. Wynn, ”Johannine Healings,” 61-75.

<p>Likheter, skillnader och utveckling för helande vatten</p>	<p>Båda berättelserna innehåller lugnt, men flödande vatten, avsett för helande och rening. Det var mycket viktigt i det judiska samhället och det finns både teologiska och historiska skäl för att hänvisa till rening. Många likheter finns mellan kapitlen och lyfter fram skillnader som att tro eller inte tro, använda vattnet fysiskt eller inte, ta ställning eller inte.</p> <p>De fysiska förändringarna skedde snabbt. Närvaro av helande vatten kombinerades med Jesu ord. Det är möjligt att både vatten och ord behövs för fullständig läkning. Effekten för den sjuke mannen som inte gick ner i badet blev mindre än för den blindfödde som tvättade sig.</p> <p>En utveckling kan ses när den blindfödde själv får ta ställning, beslutar sig för att tvätta sig och blir mer övertygad i sin tro än den sjuke. Teologiskt kan det visa på betydelsen av dopets vatten och individens eget ställningstagande till att tro.</p> <p>För många som såg miraklen ökade tron medan andra tog händelserna som skäl att öka förföljelsen av Jesus. Det helande vattnet ledde alltså både till ökad tro och ökad förföljelse.</p>
---	---

I båda berättelserna sker snabb fysisk förändring. Vatten helar, precis som det förväntades, men den sjuke gick aldrig ner i vattnet, utan Jesu ord räckte för stunden. Han förändras dock inte på djupet utan väljer att vara offer och fortsätter utnyttja positionen hans sjukdom gav honom. Kanske ville Johannes visa att det krävdes vatten rent fysiskt, liksom vid dopet. Ett alternativ är att han ville framhäva kravet på motprestation som krävs av den blinde. Han får först lera av spott på ögonen och uppmanas sedan att bada, vilket han väljer att göra. Det blir en djup och bestående förändring, han viker inte en tum i sin övertygelse om att Jesus är mycket speciell. Den insikten tar något längre tid än det fysiska helandet, men måste ha varit minst lika omvälvande. Hans ögon öppnas i dubbel bemärkelse. Med tanke på den symbolik som fanns kring att se är det något som Johannes velat ge stor betydelse.

Båda perikoperna beskriver vatten som används utvärtes, men leder till både yttre och inre förändringar. För de helade är de fysiska förändringarna momentana, men situationerna hanteras på olika sätt. Bland dem som bevittnat händelsen varierar tankarna. Vissa bejakar

vad Jesus gjort och tror på honom, andra menar att han är en syndare, vilket bidrar till ökad förföljelse av honom.

Även när Maria smörjer Jesu fötter och Jesus tvättar lärjungarnas fötter används vätskan utvärtes. Det leder inte till några stora snabba fysiska förändringar, men däremot till djupa och långsiktiga som inte kan förstås förrän senare.

2.3 Tvätta eller smörja

Maria smörjer Jesu fötter med nardusbalsam och torkar dem med sitt hår (12:1-11), i nästa kapitel tvättar Jesus lärjungarnas fötter (13:1-17). Fötter knyter samman perikoperna som innehåller flera likheter och skillnader. För jämförelse, se tabell 4.

Tabell 4

Maria smörjer Jesu fötter (12:1-7)	Jesus tvättar lärjungarnas fötter (13:1-17)	Kommentar
Sex dagar före påsken (v.1)	Strax före påskhögtiden (v.1)	Tidsmässigt nära.
ordnade där en måltid för honom (v.2)	De hade samlats till måltid (v.2)	Båda innehåller måltid.
Maria tog då en hel flaska dyrbar äkta nardusbalsam (v.3)	Sedan hällde han vatten i tvättfatet (v.5)	Vätska används. Maria använder dyr balsam, Jesus inte lika dyrt vatten
smorde Jesu fötter (v.3)	började tvätta lärjungarnas fötter (v.5)	Tjänande och mottagande. Maria är tjänarinna och smörjer Jesu fötter. Jesus är tjänare och tvättar lärjungarnas fötter
torkade dem sedan med sitt hår (v.3)	torka dem med handduken som han hade bundit om sig (v.5)	Båda torkar, också det att tjäna. Maria torkar med sitt hår, något personligt, medan Jesus använder en handduk.
Men Judas Iskariot, en av lärjungarna, den som skulle	”Den som har badat behöver bara få fötterna tvättade, i övrigt är han ren. Och ni är rena, dock inte alla.” Han visste nämligen	Någon ska förråda Jesus. I perikopen med nardusbalsam nämns Judas, i den andra

förråda honom, sade: (v.4)	vem som skulle förråda honom, och därför sade han att de inte alla var rena. (vv.10-11)	framgår att Jesus vet vem ska förråda honom.
”Varför sålde man inte oljan för trehundra denarer och gav till de fattiga?” (v.5)	”Herre, skall du tvätta mina fötter!” (v.6) ”Aldrig någonsin får du tvätta mina fötter!” (v.8)	Stark protest mot något som ansågs opassande. Judas reagerar på dyrt balsam. Simon Petrus reagerar på att Jesus vill tvätta hans fötter.
...hon har sparat sin balsam till min begravningsdag (v.7)	Jesus svarade: ”Vad jag gör förstår du inte nu, men senare skall du fatta det.” (v.7)	Jesus anspelar på sin död, men kan inte förstås förrän senare.

Maria använder värdefullt nardusbalsam medan Jesus använder billigt vatten, tjänarinnan använder något dyrt, Herren något enkelt. Jesus underordnar sig lärjungarna genom att tvätta deras fötter trots att de borde tvätta hans. Att just Jesus smörjs med balsam anspelar på att hans namn, Messias på hebreiska, betyder den smorde.³⁷

Fötter symboliserar handling. En gäst fick fötterna tvättade av slavar, inte av värden. Parfym i små mängder smordes på huvudet när status ändrades, vid kungakröning eller efter döden.³⁸ Maria smörjer Jesu fötter, inte huvud, trots att hon är värdinna, inte slav. Hon använder 1/3 kg nardusbalsam som kostat en förmögenhet och doftar i hela huset.³⁹ Judas ifrågasätter det dyra balsamet. Maria och Judas förbereder Jesu död på olika sätt, hon med dyr parfym till Jesus, Judas förråder för pengar. Maria torkar fötterna med sitt hår som hon förmodligen hade hängande löst. Det förekom främst hos prostituerade och stämmer inte med Maria från Betania. Hennes agerande kan ses som en kärleksförklaring till Jesus.⁴⁰ Hon tjänar

³⁷ I kapitel 12 används dock ett annat grekiskt ord för smörja, ἀλείφω, inte ἐπιχρίω, som har starkare koppling till Christos och den smorde.

³⁸ Malina, *Social-science*, 205.

³⁹ Witherington, *John's Wisdom*, 207.

⁴⁰ Haenchen, *John 2*, 84.

Jesus liksom han uppmanar lärjungarna att tjäna varandra när han tvättar deras fötter.⁴¹ Doften som fyllde huset kan liknas vid det kristna budskapet som ska fylla hela världen.⁴²

Avsnittet kan kopplas samman med flera andra. Lasaros nämns både före och efter att Maria smort Jesus. Några av judarna bestämmer sig då för att också döda Lasaros, vilket liknar Jesu öde med död och uppståndelse. Berättelsen har också koppling till när Josef från Arimataia och Nikodemos smörjer Jesu kropp med stora mängder av dyra substanser, 30 kg aloe och myrra. Det finns även likheter med bröllopet i Kana, med festlighet, firande, gemenskap, måltid, att Jesus och lärjungar medverkar, tjänare eller kvinnor är aktiva, någon med namnet Maria deltar och det är överflöd av något värdefullt. Bröllopet i Kana inleder tecknens bok i Johannesevangeliet, medan smörjandet av Jesu fötter avslutar den. I kapitlet efter, där Jesus tvättar lärjungarnas fötter, tar passionshistorien över.

Berättelsen om balsam finns i olika varianter i alla evangelier. Matteus och Markus skriver att Jesu huvud smörjs, balsamet ifrågasätts, Jesus ber andra att låta kvinnan vara och han förutsäger sin begravning så den hamnar i centrum (Matt 26:6-13, Mark 14:3-9). Lukas fokuserar istället på förlåtelse av kvinnan som är en synderska.⁴³ Hon väter Jesu fötter med tårar, torkar med sitt hår och smörjer med balsam. Farisén de äter hos erbjuder däremot inget vatten eller olja för Jesu huvud, vilket var brukligt. Jesus säger att kvinnan visat kärlek och ger henne förlåtelse för hennes syndiga liv. (Luk 7:36-50) Det är ytterligare exempel på att Jesus vänder på begreppen så den som står lägst lyfts upp.

Simon Petrus protesterar mot att Jesus ska tvätta hans fötter, men när Jesus förklarar att de i så fall inte kommer ha någon gemenskap ber Simon Petrus att även få händer och huvud tvättade, något som enligt Jesus inte behövs för den som badat. Dialogen mellan Jesus

⁴¹ Gail R. O'day, *NIB* 9:703.

⁴² Brodie, *The Gospel according to John*, 407.

⁴³ Gail R. O'day, *NIB* 9:701

och Simon Petrus kan delas upp i tre delar och jämföras med Jesu dialog med samariska kvinnan. Båda chockeras av Jesu sätt, är skeptiska till hans förslag och slutligen sker en förändring så de vill ha levande vatten eller bli tvättade. Det kan tänkas att några verser (13:8-11) är ett senare tillägg, som i så fall leder till att stora delar av dialogen försvinner.⁴⁴

Mänskligt behov var koncentrerat till fötterna. Fottvätt användes både i judisk och grekisk-romersk tradition. Det kunde innebära personlig rengöring, gästfrihet eller rituell rening inför vissa ceremonier. Fötter och händer tvättades oftare än övriga kroppen, fötter i regel alltid efter resor. Även i Mose lag nämns händer och fötter (2 Mos 30:19, 21).⁴⁵ Fottvättning var ett tecken på välkomnande och skedde normalt när någon kom till ett hus (Luk 7:44, Tob 7:9). Att tvättningen gjordes under måltiden tyder på att den var mer symbolisk än för att följa reningskraven. Tvätta fötter kan jämföras med att tvätta bort dåliga handlingar, så Jesus förlåter lärjungarna för övertramp de gjort och kommer göra.⁴⁶

Jesus ger exempel på hur han vill att lärjungarna och folket ska agera i framtiden när han insisterar på att tvätta lärjungarnas fötter. Tvättningen föregår Jesu död där Jesus fullbordar reningen. Petrus förstår först efter uppståndelsen att tvättningen behövdes för att de skulle höra ihop. Tvättandet och uttalandet ”senare skall du fatta det” förutsäger både korshändelsen och hur lärjungarnas liv längre fram ska användas för att tjäna andra. Död och uppståndelse behövdes för att allt skulle fullbordas. Jesus tar rollen som slav vid båda tillfällena.⁴⁷ Verserna 13:4-5 är jordnära jämfört med de föregående och visar på Guds ödmjukhet inför människorna. Jesus tvättar fötterna både som människa och med Guds kärlek. Fottvättningen av lärjungarna innehåller tre anspelningar på Jesu död. Jesu stund har

⁴⁴ Haenchen, *John 2*, 107-108.

⁴⁵ Brodie, *The Gospel according to John*, 446. Thompson, *John*, 281.

⁴⁶ Malina, *Social-science*, 220, 223.

⁴⁷ Thompson, *John*, 282-287.

kommit (13:1), Jesus lägger ner sin mantel och tar upp en handduk kan ses som död och uppståndelse (13:4) vatten som hålls på fötterna påminner om nardusbalsamet, smörjelsen vid begravningen samt blod och vatten ur Jesu sida (13:5).⁴⁸

När Jesus tvättat lärjungarnas fötter frågar han retoriskt ”Förstår ni vad det är jag har gjort med er?...”. Han svarar själv att eftersom han tvättat deras fötter ska de tvätta varandras. Jesu handling står i aorist, var kortvarig och är avslutad. Uppmaningen till lärjungarna står i konjunktiv som anger önskan och långvarig handling och innebär att lärjungarnas tjänande ska fortsätta under lång tid.⁴⁹ Jesus säger att en tjänare inte är förmer än sin herre, en budbärare inte förmer än den som sänt honom. Det upprepas i hans avskedstal (15:20) och nämns i andra evangelier. Jesus vänder på begreppen så den som står högst ska tjäna den andra och vice versa. Jesu agerande inför lärjungarna är en kärleksförklaring till dem, liksom Marias till Jesus.

Vanier ser varje samhälle som en pyramid med slavar längst ner och härskare högst upp. När Jesus sänker sig lägst i samhället visar det att Gud finns i de lägstas hjärtan, inte utom räckhåll i himlen. Både fottvättningen och nattvarden innebär stark gemenskap. Människorna ska älska, tjäna och förlåta varandra. Tvättningen med vatten är en stark symbol, liksom vattnet i dopet.⁵⁰ Fottvättningen kan jämföras med dopet där Guds kärlek hålls ut för att rena och ge ny insikt.⁵¹

Det är enbart i Johannesevangeliet som Jesus tvättar lärjungarnas fötter. Synoptikerna har berättelser med nattvardens instiftelseord vid motsvarande måltid.⁵² Vissa hävdar att det

⁴⁸ Brodie, *The Gospel according to John*, 446-447.

⁴⁹ J. Ramsey Michaels, *The Gospel of John* (Grand Rapids: Eerdmans, 2010), 735.

⁵⁰ Jean Vanier, *Drawn into the mystery of Jesus through the Gospel of John* (London: Darton, Longman and Todd, 2004), 227-231.

⁵¹ Brodie, *The Gospel according to John*, 452.

handlar om olika måltider, men alla sker precis före arresteringen och kallas den sista gemensamma. Johannes nämner inte kropp och blod vid fottvättningen, men har nämnt kropp och blod mitt i Jesu liv (6:53-56).⁵³

Tabell 5 innehåller en sammanställning av funktioner för tvätta eller smörja

Tabell 5

Text och ord	Funktioner
<p>Maria från Betania smörjer Jesu fötter (12:3-8)</p> <p>Ord: nardusbalsam smorde, torkade, oljan</p>	<p>Maria använde stora mängder dyrbart nardusbalsam, som normalt endast smordes i små mängder på huvud vid kungakröning eller begravning. Balsamets funktion kan vara teologisk och symbolisera Jesu roll som Herre och Jesu död.</p> <p>Maria ger en kärleksförklaring till Jesus när hon smörjer hans fötter utan att ha blivit ombedd. Hennes handling stämmer väl med kyrkans budskap att älska och hjälpa varandra.</p> <p>Nardusbalsamets doft fyllde hela huset. Teologiskt kan det betyda att kyrkan ska spridas i hela världen.</p>
<p>Jesus tvättar lärjungarnas fötter (13:2-17)</p> <p>Ord: vatten, tvätta, torka, bada, ren</p>	<p>Jesus bröt mot flera av tidens konventioner och tvättningen är främst symbolisk. Med vanligt vatten visar Jesus något som fått stor teologisk betydelse för hur kyrkans medlemmar ska agera mot varandra. Han är konsekvent och stämmer av med lärjungarna genom att fråga om de förstår betydelsen och uppmanar dem att följa hans exempel. Funktionen för handlingen blir att visa på vikten av att tjäna och älska varandra. Händelsen kan tolkas teologiskt som att dopets vatten hålls ut för att rena och ge insikt.</p>
<p>Likheter, skillnader och utveckling</p>	<p>Det var välkänt hur fötter skulle hanteras men både Maria och Jesus bryter mot normerna för rening. Jesus tvättar symboliskt bort lärjungarnas synder och visar hur lärjungarna och de kristustroende ska agera i framtiden. Narrativt utnyttjas två vardagliga situationer för att åhörarna ska förstå den ovanliga innebörden. Det sker ingen stor momentan fysisk förändring utan de största teologiska effekterna visar sig först senare.</p> <p>Maria använder dyrbart nardusbalsam, Jesus enklare vatten. Tjänarinnan använder dyrt, Herren något enkelt. Jesus är först tjänad av Maria, därefter tjänar han lärjungarna. Historiskt var det ovanliga händelser som teologiskt symboliserar det kristna budskapet om allas lika värde.</p>

⁵² Det har diskuterats om tillfället bör förknippas med dop eller nattvard. De flesta exegeter har övergivit den tanken, se exempelvis Witherington, *John's Wisdom*, 237.

⁵³ Thompson, *John*, 281.

Att få fötterna tvättade eller smorda kändes säkert skönt, men innebar ingen stor fysisk förändring. Det var däremot en stor symbolisk handling som blev startskottet för långsiktiga förändringar. Användandet av vätskorna var så provocerande att Judas och Simon Petrus protesterade tydligt. Dyrt balsam ska inte användas för fötter, en värdinna eller den med högst rang ska inte tvätta fötter och det ska dessutom inte ske under en måltid. Jesus och Maria bryter mot flera regler, men vätskorna blev verktyg för att visa på stor kärlek och möjlighet till förändring. Vikten av att förlåta och tjäna varandra, att inte bry sig om rent och orent eller vem som stod högst i rang blev viktiga för utvecklingen av hela kristendomen. Det går att tjäna med hjälp av något vardagligt eller dyrbart. Det dyra kan användas av den som står lägst i rang, det billiga av den som står högst i rang. Att det är Jesus, Guds son, som tvättar lärjungarnas fötter visar att alla kristna ska tjäna varandra.

Både vattnet och nardusbalsamet användes utvärtes, men gav stora inre och långsiktiga förändringar som inte kunde förstås förrän efter andra händelser. Vi ska nu se på funktionen hos tårar som utsöndras i små mängder från kroppen, men kan följas av oväntade, betydelsefulla och snabba förändringar.

2.4 Tårar

Tårar eller gråt förekommer i två längre avsnitt och ett kortare. Maria från Betania gråter vid Lasaros grav (11:31-35) och Maria från Magdala vid Jesu grav (20:11-15). I första avsnittet är Maria från Betania bedrövad över Lasaros död. Hon tilltalar Jesus i anklagande ton eftersom han inte har förhindrat hans död. Jesus ser att Maria gråter, de som benämns judar gråter och slutligen gråter även Jesus. I andra avsnittet gråter Maria från Magdala vid Jesu grav och får se två änglar som frågar ”Varför gråter du, kvinna?”. Hon svarar att hon inte vet var de lagt

hennes herre. Frågan upprepas av Jesus när hon vänder sig om och ser honom, men tar honom för trädgårdsmästare. Både Jesus och änglarna är sända från Gud, Jesus ställer samma fråga, han får ett liknande svar och Maria förstår inte vem hon pratar med (20:11-15). Det är viktigt för henne att hitta Jesus, samtidigt som hon paradoxalt nog frågar Jesus själv och först senare inser att mannen är Jesus.

Det finns flera likheter mellan perikoperna. Gråtande nämns fyra gånger i varje avsnitt, någon gråter av förtvivlan vid en grav och frågar var någon död lagts. Båda döda uppstår och Jesus är aktiv i båda perikoperna. Tonen i berättelsen om Lasaros är något mer anklagande, först från Maria, sedan från Marta och judarna. Jesus gråter efter att han blivit upprörd.⁵⁴ Olika grekiska ord används för gråta. *κλαίω* innebär att gråta högljutt, *δακρῶω* är tydligare förknippat med tårar. Det används endast när Jesus gråter och nämns inte i något annat evangelium förutom som substantiv. Kanske ville Johannes visa att någon bryr sig om att de båda kvinnorna grät och vad orsaken var till tårarna. Gråten framhäver stark desperation och funktionen kan ha varit att kalla på uppmärksamhet. Det som följer efter, att Jesus och Lasaros osannolikt nog lever, innebär stor kontrast. Gråt, förtvivlan och död vänds snabbt till glädje och liv. Lasaros namn betyder passande nog en som Gud hjälper.

Gråten förenar de båda texterna och det sker en utveckling mellan dem i evangeliet. Lasaros uppväcks från döden varpå judarnas beslutsamhet att döda Jesus ökar. När de slutligen lyckas sker det största undret, att Jesus blir levande och säger att han ska stiga upp till sin Fader, ännu ett steg längre än att bli uppväckt från döden. Redan när den sjuke mannen botades i början av förföljelserna uttryckte Jesus att Gud var hans Fader. På ytterligare ett ställe i evangeliet nämns gråt med motsvarande funktion: "...ni kommer att gråta och klaga, men världen skall glädja sig. Ni kommer att sörja, men er sorg skall vändas i glädje." (16:20). Därefter följer flera exempel då negativt vänds till positivt, som att när en kvinna fött barn

⁵⁴ Brodie, *The Gospel according to John*, 395.

minns hon snart inte plågorna för glädjen över barnet, vilket i sin tur kan jämföras med den gudomliga livgivande processen. Det märks på lärjungarnas frågor att de var konfunderade.⁵⁵

Gråten i berättelsen om Lasaros är ett crescendo av förtvivlan. Judarna tror att Maria ska gråta, Maria gråter, judarna gråter, Jesus gråter. Maria kan identifieras med otro, medan Marta visar på starkare tro. Maria och Marta säger samma ord till Jesus: ”Herre, om du hade varit här hade min bror inte dött.” Marta tillägger: ”Men jag vet ändå att Gud skall ge dig vad du än ber honom om” (11:22). Marta gråter inte och hennes crescendo av tro kontrasterar mot Marias crescendo i otro.⁵⁶

När Jesus ser hur Maria från Betania gråter blir han upprörd och skakad i sitt innersta. Det är oklart vad verben ἐμβριμάομαι och παράσσω betyder och om ilskan eller emotionen är viktigast. Teorierna om orsaken är dessutom många; att han är irriterad på Lasaros släktingar som inte tror, känner medlidande med dem, själv sörjer Lasaros eller är arg på döden själv. Många översättningar har tonat ner ilskan, medan kommentarer lyft fram den. Verserna (11:33-35) anses vara bland det svåraste att förstå i Johannesevangeliet.⁵⁷ Oavsett tolkning handlar det om starka känslor som märktes och resulterade i gråt. Det är när Jesu fokus ändras från otro till död som även han gråter. Verbet för gråt, δακρῦω, står i aorist och är tillfälligt. Flera av de judar som var i närheten märkte att Jesus grät, men varken Maria eller Marta. De som stod närmare Jesus borde insett det, men kanske var alltför inne i sin egen sorg.⁵⁸

⁵⁵ Brodie, *The Gospel according to John*, 500. Thompson, *John*, 342.

⁵⁶ Brodie, *The Gospel according to John*, 394-5.

⁵⁷ Verben ἐμβριμάομαι och παράσσω har ofta översatts med betydelsen att Jesus var emotionellt rörd. Grekiska betydelsen av ἐμβριμάομαι är snarare ilska än emotion (se även Matt 9:30; Mark 1:43; 14:5) och παράσσω att bli störd eller upprörd. Avsikten med att använda två verb är troligen för förstärkning snarare än för kontrast. Luthers översättning till tyska på 1500-talet hade mer inslag av ilska än många moderna översättningar. Brodie, *The Gospel according to John*, 395. Gail R. O’day, *NIB* 9:690.

⁵⁸ Brodie, *The Gospel according to John*, 395. Michaels, *John*, 636-7, 640. Gail R. O’day, *NIB* 9:690.

Otro kopplades till synd som i sin tur var förbundet med döden. Jesu omedelbara reaktion i form av ilska kan bero på Marias och de andra judarnas oförmåga att tro. Även tårarna kan vara en reaktion på synd och död som inte kommer från Gud. Jesus brister ut i ilska och tårar, liksom han senare kommer ge sitt liv ”självuttömmande” och hans kropp utsöndra blod och vatten.⁵⁹ Trots stor förtvivlan vänder berättelsen när Lasaros uppväcks. Det visar på livet, vilket stämmer väl överens med evangeliets budskap.⁶⁰ Det faktum att Jesus gråter kan visa att det inte är opassande att gråta över döden.⁶¹

Jesus frågar inte Maria från Betania varför hon gråter eftersom det är självklart. Däremot frågar Jesus Maria från Magdala om orsaken vid hans egen grav. Att hon söker efter Jesus är paradoxalt eftersom han står framför henne. Det har spekulerats i varför hon inte känner igen honom. Kanske har hon tårar i ögonen så hon inte ser, kanske har Jesu utseende förändrats.⁶² Hon kan vara förblindad av tårar så hon inte ser, vilket kan jämföras med att ha förlorat sin syn och sin tro. Vilken orsaken än är vänds tårarna till glädje när hon inser att Jesus står framför henne, men det är inte förrän han utnyttjar ytterligare ett av hennes sinnen, hörseln som hans röst och Ordet når fram till henne.

Lärjungarna som kom till graven såg och trodde. Maria såg men trodde inte.⁶³ Hon identifierar varken änglarna eller Jesus och hon befinner sig utanför graven. Det kan tolkas som utanförskap. Hennes reaktion tyder på ökad otro, hon säger först ”Herre” och nämner sedan ”han” tre gånger. Maria påminner om Israels otro när hon inte känner änglarna och

⁵⁹ Brodie, *The Gospel according to John*, 395-6.

⁶⁰ Brodie, *The Gospel according to John*, 383.

⁶¹ Thompson, *John*, 248-9.

⁶² Thompson, *John*, 415.

⁶³ Michaels, *John*, 999.

Jesus. Hon tilltalar Jesus på hebreiska. Jesus sänder iväg henne till sina bröder, som var judar. Först när Maria pratat med dem, som då benämns lärjungar, är trosprocessen komplett.⁶⁴

Övriga evangelier innehåller inte dessa berättelser, men har andra exempel på gråt och död. En änka i Nain grät för att hennes son dött. Jesus fylldes av medlidande och bad sonen stiga upp (Luk 7:11-17). En tolvårig flicka var död, de närmaste grät och Jesus sade till flickan att resa sig upp (Luk 8:52 och Mark 5:39). Liksom hos Johannes är förtvivlan stor och förändringarna sker snabbt.

Tabell 6 innehåller en sammanställning av funktioner för tårar.

Tabell 6

Text och ord	Funktioner
Maria från Betania vid Lasaros grav (11:31-35)	<p>Martas och Marias reaktioner varierar. Martas kan tolkas som tro och Marias gråt som otro. Fler och fler gråter, vilket uttrycker djup förtvivlan som vänds i stor glädje när Lasaros lever igen. Vändningen stämmer eskatologiskt med det kristna budskapet.</p> <p>Martas och Marias reaktioner varierar och kan teologisk tolkas som tro och otro med avsikt att visa trons kraft. Otro förknippades med synd och död.</p>
Maria från Magdala vid Jesu grav (20:11-15)	<p>Maria får frågan ”Varför gråter du, kvinna?” två gånger, först av änglarna, sedan av Jesus. Hon förstod inte vem som frågade varken första eller andra gången. Hon stod utanför graven, förstod inte utan trodde att Jesus var en trädgårdsvakt. Det kan tyda på utanförskap och otro. Lärjungarna trodde däremot när de såg graven. Teologiskt kan berättelsen visa på vikten av tron.</p>
Likheter, skillnader och utveckling	<p>Litterärt förenas perikoperna genom att gråt nämns fyra gånger i varje, en kvinna som heter Maria gråter vid någons grav, de gråtande uppmärksamman, båda döda uppstår och Jesus är aktiv på olika sätt.</p> <p>Tårarna i sig är inte viktiga för att föra handlingen framåt, men uttrycker stor förtvivlan som följs av något mycket positivt. Det stämmer väl med texten om gråt och klagan och att sorg ska vändas i glädje. (16:20)</p> <p>Inslagen av otro i gråten som sedan vänds i glädje kan symbolisera att det är viktigt att inte tvivla, utan att tro.</p>

⁶⁴ Brodie, *The Gospel according to John*, 564-565, 567.

Tårar i sig själva har inte lika framträdande funktion för förändringen som helande vatten eller tvätt av fötter har. De uttrycker däremot stor förtvivlan över något allvarligt och oåterkalleligt. De gråtande blir uppmärksammade av omgivningen. Jesus ger intryck av att vara motvillig och trött, men agerar slutligen. Då vänds tårarna till glädje över att den som var död lever. Det stämmer väl med Jesu ord om gråt, klagan och sorg som ska vändas i glädje (16:20). Möjligen vill Johannes visa att den gråtande inte trodde tillräckligt. Gråt och förtvivlan kunde kopplas till brist på tro och därmed synd. Samtidigt gråter även Jesus, även om verbet som används då uttrycker mer ilska. Jesu gråt kan knappast tolkas som otro, utan snarare som att gråt var en del av livsprocessen och helt i sin ordning. Jesu gråt kan ha haft många orsaker, som att han var arg på döden och ondskans makt som orsakat den eller irriterad på bristande tro. Oavsett vilket lämnar vi nu de fysiskt små tårarna för större mängder vätska avsedd att drickas.

2.5 Törst och dryck

Två längre och tre kortare texter uttrycker törst och dryck. De längre handlar om när vatten blir vin vid ett bröllop och när Jesus ber en samarisk kvinna om vatten. De kortare är några av Jesu uttalanden om tro och törst samt slutligen när Jesus själv är törstig vid sin död.

Vid bröllopet i Kana tog vinet slut (2:1-11). Ett bröllop varade sju dagar, många bjöds in och det var viktigt för hela släkten att det blev lyckat. Vinet fick inte ta slut, brist på det kunde innebära brist på vänner.⁶⁵ Jesus bad tjänarna fylla vatten i stora stenkärl, avsedda för rening. Vattnet förvandlades sedan till vin, dessutom godare än det första. Stenkärlen var stora och måste ha tagit lång tid att fylla. Jesus låter tjänarna agera, själv använder han enbart ord. Han omvandlar inte bara vattnet till vin, utan till bättre vin trots att det bästa normalt serverades först. Brudgummen blir ställföreträdare för Jesus och får äran av vinet. Senare i

⁶⁵ Malina, *Social-science*, 66, 70.

evangeliet (3:29) samt i andra evangelier jämförs Jesus med en brudgum.⁶⁶ De stora mängder vin som Jesus gör kan ses som en försmak på Guds rike. Jesus visade sin härlighet för sina lärjungar. Det innebar dessutom en bröllopsgåva till brudgummen och att han slapp hamna i dålig dager för att vinet var slut.⁶⁷ I Gamla Testamentet utlovas fest när messianska tiden kommer (Jes 25:6), men Jesu första tecken kommer inte som någon brinnande buske, utan dolt för de flesta närvarande.⁶⁸ Att vattnet förvandlas till bättre vin kan ses eskatologiskt eftersom det sker vid ett bröllop, gäller stora mängder och handlar om rening.⁶⁹ Det kan diskuteras om Jesus vill ersätta rening med något annat eller om författaren främst vill lyfta fram den kommande frälsningen med bättre vin. Jesus gör det gamla nytt. Det innebär kontinuitet, som när ett blad vänds i ett narrativ.⁷⁰ Johannes använder en situation som kan förstås av folket. Jesu mor poängterar kort att vinet är slut men det är inte lika allvarligt som sjukdom, blindhet eller död som följer senare i evangeliet.⁷¹

Många perikoper med vatten avser vattenkällor i naturen, medan fokus här är på sex stenkärl, vilket är logiskt om Johannes ville fokusera på rening. Stenkärl kontamineras inte lika lätt som andra material och var lämpliga för rening. De fylldes troligen av regnvatten eller av en vattenkälla i närheten.⁷² Den stora volymen var viktig, kanske 600 liter totalt. Mängden för tankarna till de tolv korgarna med fisk som blir över efter brödundret (6:13), en hel flaska nardusbalsam för Jesu fötter (12:3), 30 kg kryddor för Jesu kropp (19:39) och att lärjungarna fångar 153 stora fiskar efter Jesu död (21:11).

⁶⁶ Michaels, *John*, 152.

⁶⁷ S D. F. Watson, "Wine." *DJG* 870-873.

⁶⁸ Thompson, *John*, 58-59.

⁶⁹ Witherington, *John's Wisdom*, 79-80.

⁷⁰ Thompson, *John*, 63

⁷¹ Michaels, *John*, 145.

⁷² Koester, *Symbolism*, 162. Michaels, *John*, 148. Thompson, *John*, 61-62.

Jesus erbjuder något bättre än rening ur stenkärlen kan ge, något förknippat med fest. Jesus säger vid bröllopet att hans tid inte kommit liksom Anden inte kommit vid lövhyddefesten i kapitel 7. Vid Jesu död är allt däremot fullbordat och vin står åter i centrum, men då surt vin. Jesu mor litar på Gud och kan representera folket i Johannesevangeliet. Hon har en relation till lärjungarna och är en del av kyrkan, men inte helt identifierad med den. Jesus blir mer offentlig efter händelsen som var Jesu första tecken i Johannesevangeliet, då han visade sin härlighet och lärjungarna trodde på honom.⁷³ Även de tjänare som hällde upp vattnet bör ha förstått, vilket är anmärkningsvärt. Det var inte de som stod högst upp som var de första att få vetskap om Jesu förmåga.

Vattnet som var avsett för rening förvandlas till vin. Rening sågs förmodligen som en belastning i många sammanhang och vatten var för vardagsliv, medan vin och bröllop innebar fest. Förvandlingen sker på ett stort bröllop, men ändå inom en begränsad krets. Lärjungarna förstår vad Jesus gör, men troligen inte så många andra. En avsikt med tecknet kan ha varit att ersätta judarnas gängse rituella rening med en annan och djupare rening. Gud renar från synd och ger tro. Tillfället är bara en händelse av flera och innebär starten på en process.

Berättelsen om Jesus och den samariska kvinnan vid brunnen kallad Jakobs källa (4:1-15) är den utvalda text som innehåller flest olika ord förknippade med vätska (dop, källa, vatten, dricka, brunn, levande vatten, törst, flöde). Dop nämns i början och bildar övergång från när lärjungarna döper i Jordan. Dopen leder till ökad förföljelse och kan förklara varför Jesus går genom Samarien som betraktades orent. Verserna 7-15 bildar kiasm, som börjar med att Jesus ber kvinnan om fysiskt vatten och för första gången nämner levande vatten. Kvinnan fortsätter tänka på jordnära fysiskt vatten. Vi vet inte om Jesus får något vatten för diskussionen går över till levande vatten som Jesus kan ge. Det dröjer innan hon förstår att

⁷³ Brodie, *The Gospel according to John*, 172-176.

Jesus pratar om annat vatten och hon förstår förmodligen ändå inte hela innebörden.⁷⁴ Jesus poängterar en annan betydelse genom kontrasten mellan vatten som ger törst igen och det som ger evigt liv. Kvinnan ber slutligen Jesus om levande vatten.⁷⁵ Händelsen har stora likheter med när folket ber om det sanna brödet från himlen (6:32-34).

Flera saker är förvånande, som att hon är kvinna och han man, hon från Samarien och han från Galiléen. Kvinnor gick normalt tillsammans med varandra till brunnen tidigt på dagen för att undvika hettan. Det kan tänkas att hon är utstött så hon måste komma ensam.⁷⁶ Jesus och kvinnan borde inte prata med varandra, ännu mindre dricka ur samma kärl. Enligt traditionen skulle män inte samtala offentligt med främmande kvinnor och judar och samarier använde inte samma kärl av reningsskäl. Scenen i sig visar att Jesus inte sätter gränser för kön, etnicitet eller religion.⁷⁷

Moses hänvisar flera gånger till källor. Källorna och lagen var Guds gåvor och vatten symboliserade visdom.⁷⁸ Vatten från en källa var en bra scen för en uppenbarelse. Flera tillfällen finns i bibeln där en man möter en okänd kvinna vid en brunn; Abrahams tjänare och Rebecka, Jacob och Rachel samt Moses och Zippora. Mannen färdas i ett okänt land, träffar en kvinna, någon tar upp vatten, kvinnan berättar om mannen som därefter bjuds på en måltid och de gifter sig. Berättelsen om den samariska kvinnan följer mönstret förutom måltid och giftermål. Uppmärksamheten fästs därmed på det som saknas. Levande vatten ersätter måltiden och Jesus kan jämföras med brudgummen. Giftermålet ersätts av ett nytt andligt förbund och att kvinnan har haft flera fysiska relationer tidigare.⁷⁹ Jesus vill visa på Messias

⁷⁴ Gail R. O' day, *NIB* 9:566. Brodie, *The Gospel according to John*, 222.

⁷⁵ Michaels, *John*, 242. Thompson, *John*, 96.

⁷⁶ Witherington, *John's Wisdom*, 98-99.

⁷⁷ Thompson, *John*, 99.

⁷⁸ Se exempelvis Koester, *Symbolism*, 169-170

⁷⁹ Brodie, *The Gospel according to John*, 218.

och det är förvånande att en kvinna av ett föraktat folkslag blir vittne.⁸⁰ Kvinnan kommer till tro, liksom det folk hon representerar och en relation mellan Jesus och folket uppstår.⁸¹

Erbjudandet om levande vatten gäller inte bara i en viss tid och en viss plats, utan alla människor i evighet.⁸² Det är bara i Johannesevangeliet som grekiska orden för levande, ζάω, och vatten, ύδωρ, används tillsammans. En liknande kombination med liv, ζωή, och ύδωρ förekommer flera gånger i slutet av Uppenbarelseboken. (Upp 21:6, 22:1; 17).

Brunnen sägs vara Jakobs källa, vattnet hade stor betydelse och var svårt att överträffa. Vattnet övergår till något ännu bättre, levande vatten som ger långvarig effekt, till och med evigt liv. Vattnets funktion är mycket central i berättelsen och ordet ύδωρ används åtta gånger. Det är första gången som ”levande vatten” nämns i evangeliet. När det återkommer nästa gång tillkommer även Anden. Berättelsen har likheter med bröllopet i Kana. Vatten är utgångspunkt och följs av något bättre. Fler kommer till tro vid båda tillfällena. Jesus spränger flera gränser genom att tala med en främmande samarisk kvinna som lever med en man utan att vara gift. En utsatt kvinna blir vittne. Att hon tillhör ett främmande folkslag kan innebära att Jesu budskap ska spridas till fler än dem som var judar.

Levande vatten återkommer outtalat i kapitel 6 om brödundret. Jesus säger: *”Jag är livets bröd. Den som kommer till mig skall aldrig hungra, och den som tror på mig skall aldrig någonsin törsta.* (6:35) Att aldrig törsta avser säkerligen levande vatten. Livets bröd och hunger tillkommer, löftet om levande bröd och levande vatten vävs samman i Jesus.⁸³

I nästa utvalda avsnitt används några vätskeord koncentrerat (7:37-39). Under en diskussion på lövhydde festen om vem Jesus är säger han: *”Är någon törstig, så kom till mig*

⁸⁰ Gail R. O’day, *NIB* 9:565.

⁸¹ Brodie, *The Gospel according to John*, 218.

⁸² Koester, *Symbolism*, 169.

⁸³ Det är det första exemplet av sju ”Jag är...” i Johannesevangeliet.

och drick. Den som tror på mig, ur hans inre skall flyta strömmar av levande vatten, som skriften säger.” Detta sade han om Anden, som de som trodde på honom skulle få. (7:37b-39a) Temat är detsamma som vid brunnen. Törst, dricka och levande vatten finns i båda, i kapitel 7 även uttrycket ”flyta strömmar” samt en direkt koppling till Anden. Johannes framhäver Andens kraft i vattnet som kan anspela på dopet. Partiet kan också förknippas med helandet i Siloadammen eftersom vatten från dammen stänktes på altaret vid lövhyddefesten.

Några delar i avsnittet om strömmar av levande vatten har diskuterats livligt: vilken interpunktion gäller, varifrån kommer vattnet och vilken skrift avses.⁸⁴ Beroende på var en punkt placeras kan källan vara Jesus eller den troende. Jesus är vattenkällan vid brunnen, vid brödundret samt när det kommer vatten och blod ur Jesu sida. Han utger också Anden (4:21-25; 19:30; 20:22). Texten kan också tolkas så att den troende är källan, men det stämmer sämre med evangeliets budskap.⁸⁵ En medelväg är att den troende är mellanhand för det levande vattnet som kommer från Jesus och går via Anden genom den troende som ger det vidare. Det är inte självklart vilken skrift som avses. Många förslag finns, exempelvis friskt vatten som ska rinna från templet och sprida sig vida omkring (Hes 47:1-11)⁸⁶ eller de visdomsord som refereras i Syraks bok (Syrak 24:30-32).⁸⁷

Innan Jesus dör, säger han ”Jag är törstig” (19:28-30). Det är åter Jesus som ber om vatten som från samariskan. Genom en svamp på en isopstjälk får han surt vin till skillnad från gott vin i Kana. Direkt därefter säger Jesus ”Det är fullbordat” och överlämnar sin ande. I början av Johannesevangeliet gjorde Jesus sitt första tecken, att omvandla vatten till gott vin

⁸⁴ Mer om att olika varianter för interpunktion och konsekvenser av det finns att läsa i Hodges, Zane Clark. "Rivers Of Living Water: John 7:37-39." *BSac* 136.543 (1979): 239-248. Kozubik, Shannon. "The Implications Beneath The Living Waters Of John 7:37-39." *Journal Of Theta Alpha Kappa* 33.1 (2009): 20-35. Gail R. O'day, *NIB* 9:623.

⁸⁵ Brodie, *The Gospel according to John*, 318-319.

⁸⁶ Hodges, Zane Clark. "Rivers Of Living Water: John 7:37-39." *BSac* 136.543 (1979): 239-248.

⁸⁷ Witherington, *John's Wisdom*, 173-174.

åt bröllopsgästerna. I slutet av evangeliet, vid Jesu död, där allt är fullbordat, är Jesus törstig men får surt vin. Jesu mor är med vid båda tillfällena. De andra evangelisterna skriver också om Jesu död och surt vin nämns av Matteus och Markus. Det är ironiskt att Jesus som erbjuder levande vatten ber om vatten i ett svårt läge, trots att han har svårt att tala. Törsten var inte enbart fysisk törst, utan ett uttryck för längtan efter Gud, evigt liv och ett sätt att motverka döden. Liknande situationer finns exempelvis i Psaltaren och har motsvarigheter i "Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?" (Mark 15:34; Matt 27:46). Jesu rop var snarare riktat till Gud än dem som fanns i hans fysiska närhet. Jesus säger att han törstar för att skriftordet ska uppfyllas (19:28). Orden liknar inte helt Psaltarens.⁸⁸ Att Jesus inte refererar Psaltaren tydligt talar för att det avser framtiden och att han vet vad som ska ske och kan vara hela bibeln som avses. Jesus är beredd att dricka den bägare Fadern gett honom (18:11) och göra allt fullbordat.⁸⁹

Trots att det är surt vin alternativt vinäger, ges det i gott syfte. Det kan vara posca, en bitter dryck som användes i romerska armén för att släcka törst. Det är osannolikt att en isopstjälk är tillräckligt stadig för att hålla en svamp, men det kan jämföras med Guds lamm som tar bort världens synd (1:29), något lätt bär något tungt. Matteus och Markus nämner en käpp. Isop kan också ha varit en symbol för rening då isop ströks på dörrposter vid påsk och som tidigare nämnt blandades dess aska med vatten för den rening som skulle göras efter kontakt med lepra eller döda kroppar. Det är troligt att döden avses i perikopen. Vid sin död accepterar Jesus något motbjudande för att andra ska få leva och det bittra tar ändå inte över. En motsvarighet finns i kapitel 6 där de som accepterar något osmakligt, äter Jesu kött och dricker hans blod utlovas evigt liv. Även Jesu ord då han pratar om törst på lövhydefestens

⁸⁸ Ps 69:22 och eventuellt Ps 22:15 är möjliga, se Thompson, *John*, 400.

⁸⁹ Michaels, *John*, 961. Thompson, *John*, 400.

sista dag kan jämföras med Jesu död. (7:37-39) Anden har inte kommit vid högtiden, men vid sin död överlämnar Jesus sin ande.⁹⁰

Ordet för törsta, διψάω, används sex gånger i Johannesevangeliet och finns i fyra av de utvalda texterna. Det används på ytterligare tio ställen i NT. Ibland kombineras det med dricka, πίνω (Rom 12:20, Matt 25:35-44), livets vatten eller vattenkällor (Upp 7:16; 21:6; 22:17). Törst är snarare uttryck för längtan än fysiologisk törst. Jesus avser inte fysiskt vatten, utan levande vatten som ger andligt liv. Johannes skriver om fysiologisk törst i berättelserna med samariskan och Jesus på korset, men det är inte Jesu törst eller längtan som är viktigast utan människornas. Vattnet Jesus ger kan hjälpa människor att aldrig törsta eller längta mer till skillnad från det fysiska vattnet. Funktionen för levande vatten är något rörligt, något som har liv, förändras och utvecklas. Tron är grunden för att få Anden och levande vatten. Ett avsnitt som har med vatten och ande att göra men inte analyserats i uppsatsen är när Jesus talar med Nikodemos om att födas av vatten och ande för att komma in i Guds rike.

Tabell 7 innehåller en sammanställning av funktioner för törst och dryck.

Tabell 7

Text och ord	Funktioner
Vatten blir vin vid bröllopet i Kana (2:1-11) Ord: vatten, vin	Jesu första tecken är dolt för många. Jesus visar sig först för lärjungarna och dem med lägst rang, tjänarna som håller upp vattnet. Begreppen vänds vilket stämmer väl teologiskt med det kristna budskapet. Jesus gör stora mängder av gott vin i kärl som var avsedda för rening. Det kan teologiskt illustrera en försmak av Guds rike, kanske också att Jesus ville ersätta ceremoniell rening med djupare rening. Händelsen innebär starten på flera processer med teologisk betydelse i Johannesevangeliet. Fler får vetskap om vem Jesus är, tron på honom ökar och det blir en ny syn på rening.
Jesu första tecken är dolt för många. Jesus visar sig först för lärjungarna och dem med lägst rang, tjänarna som håller upp vattnet. Begreppen vänds vilket stämmer väl teologiskt med det kristna budskapet.	Vatten, ὕδωρ, nämns åtta gånger. Jesus ber om fysiskt vatten, nämner sedan levande vatten för kvinnan som fortsätter tänka på fysiskt vatten, men slutligen förstår skillnaden och ber om levande vatten. Det litterära

⁹⁰ Brodie, *The Gospel according to John*, 551. Michaels, *John*, 962. Thompson, *John*, 401.

<p>Ord: dop, källa, vatten, dricka, brunn, törst, flöde, levande vatten</p>	<p>greppet leder fram till levande vatten med den teologiska betydelsen evigt liv.</p> <p>Jesus trotsar etniska, sociala och genusgränser genom att tilltala kvinnan. Historisk-kritiskt visar det att han inte brydde sig om den tidens regler utan ville förändra dem. En teologisk betydelse är att levande vatten är avsett för alla människor i evighet, inte bara den samariska kvinnan.</p> <p>Möten vid brunnar i bibeln avslutas ofta med måltid och giftermål. När Jesus möter samariskan ersätts måltiden med levande vatten och äktenskapet med ett nytt andligt förbund med Jesus som brudgum. En känd situation från bibeln ges ny teologisk innebörd.</p>
<p>"...den som tror på mig ska aldrig någonsin törsta." (6:35)</p> <p>Ord: törst</p>	<p>Innebörden av "aldrig någonsin törsta" är jämförbar med levande vatten. Kopplingen förstärks när Jesus jämför sig med "livets bröd".</p> <p>Denna enda vers rymmer ett stort teologiskt löfte om en framtid utan hunger och törst för dem som kommer till Jesus och tror på honom.</p>
<p>...törstig, så kom till mig och drick... levande vatten... Anden. (7:37-39)</p> <p>Ord: törst, drick, levande vatten</p>	<p>Levande vatten nämns tillsammans med törst, dricka och Anden. Den teologiska betydelsen verkar vara dopet och dopvattnet.</p>
<p>Jesu död "Jag är törstig" (19:28-30)</p> <p>Ord: törst, vin, doppa</p>	<p>Trots att Jesus har svårt att tala säger han "Jag är törstig". Författaren använder ironi, då Jesus tidigare erbjudit levande vatten för evigt liv. Orden innebar snarare längtan efter Gud och det eviga livet än behov av fysiskt vatten.</p> <p>Jesus får det sura vinet på en tunn isopstjälk som teologiskt kan liknas vid Guds lamm som tar bort världens synd, något litet bär något tungt. Isop kan också ha valts eftersom den normalt användes vid rening efter kontakt med döda kroppar. Teologiska betydelsen kan vara att Jesus accepterar något bittert och sin död för att andra ska få leva.</p>

Avsnitten om törst och dryck, blod och andra vätskor är svåra att gruppera parvis, så likheter, skillnader och utveckling för dem nämns under rubriken "2.7 Helhet". Först återstår sista gruppen, nämligen blod, som förekommer tillsammans med dryck eller vatten.

2.6 Blod och andra vätskor

Blod, αἷμα, förekommer drygt 100 gånger i NT, cirka 20 gånger vardera i Hebreerbrevet och Uppenbarelseboken, men bara sex gånger i Johannesevangeliet. Första tillfället är i prologen (1:13)⁹¹, andra vid brödundret (6:53-56), tredje och sista tillfället vid Jesu död (19:34). De två senare är utvalda. Vid brödundret talar Jesus om sig själv som livets bröd, som sedan liknas vid Jesu kött som ges för att världen ska få leva. Det korta avsnittet med blod består av fyra verser som innehåller äta/föda, kött, dricka/dryck samt blod (6:53-56).⁹²

Jesus svarade: ”Sannerligen, jag säger er: om ni inte *äter* Människosönens *kött* och *dricker* hans *blod* äger ni inte livet.

Den som *äter* mitt *kött* och *dricker* mitt *blod* har evigt liv, och jag skall låta honom uppstå på den sista dagen.

Ty mitt *kött* är verklig *föda*, och mitt *blod* är verklig *dryck*.

Den som *äter* mitt *kött* och *dricker* mitt *blod* förblir i mig och jag i honom.”

(6:53-56, egen kursivering)

Avsnittet innebär utveckling då Jesus först säger vad som händer om man inte dricker, sedan vad som händer på kort sikt om man dricker och slutligen vad som händer på lång sikt. Tas orden bokstavligt kan de likna kannibalism och ge ett bisarrt intryck. Att äta kött och dricka blod kan också innebära att välkomna, acceptera, ta emot och att tro. Kött och blod kan förknippas med både liv och död. Skapad av kött och blod anger liv samtidigt som kött och blod kan innebära offer, då främst hos djur.⁹³ Dricka blod och äta kött/bröd är Johannesevangeliets starkaste symbol för nattvarden.

⁹¹ Prologen analyseras inte i uppsatsen.

⁹² Ordningföljden är densamma i alla verser utom vers 55.

⁹³ Malina, *Social-science*, 134-136.

Verserna före och efter innehåller bröd och liv, se tabell 8.

Tabell 8: Brödundersrets verser före och efter det utvalda partiet, egen kursivering

Bröd (6:47-51)	Liv (6:47-51)	Kiasm jämfört med 6:57-58
Sannerligen, jag säger er: den som <i>tror</i> <i>bröd</i>har <i>evigt liv</i> . Jag är <i>livets</i>men den som <i>äter</i> detta <i>bröd</i> skall <i>leva i evighet</i> ." (v.58, del 3)
Era fäder åt <i>mannat</i> i öknen...	...och de <i>dog</i>ett annat <i>bröd</i> än det som fäderna åt. De <i>dog</i> ,... (v.58, del 2)
Men <i>brödet</i> som kommer ner <i>från himlen</i>är sådant att den som äter av det <i>inte skall dö</i> .	Detta är <i>brödet</i> som har kommit ner <i>från himlen</i> ,... (v.58, del 1)
... <i>brödet</i> , som har kommit ner <i>från himlen</i> .	Jag är det <i>levande</i> ...	
Den som äter av det <i>brödet</i>skall <i>leva i evighet</i>skall också den som <i>äter</i> mig <i>leva genom mig</i> . (v.57, del 2)
<i>Brödet</i> jag skall ge är mitt <i>kött</i> ,...	...jag ger det för att <i>världen skall leva</i> .	"Liksom den <i>levande</i> Fadern har sänt mig och jag <i>lever</i> genom Fadern,... (v.57, del 1)

Verserna före innehåller flera kombinationer av bröd och liv i tät följd (6:47-51). I vers 51 byts bröd ut mot kött, för att i vers 58 åter bli bröd. I verserna 57-58 utvecklas förhållandet mellan Fadern, Jesus och folket och kan delas in i fem delar som bildar kiasm med verserna 47-51.⁹⁴ Kiasmen ger en inramning till det centrala mittenpartiet med de utvalda orden om dryck och blod. Först används φάγω, från vers 54 det ovanligare τρώγω.⁹⁵ Efter τρώγω börjat användas väljs det konsekvent när ätandet ger positivt resultat.⁹⁶

⁹⁴ Denna kiasm är en indelning utifrån den narrativa läsningen. Det finns flera förslag på indelningar, se exempelvis Brodie, *The Gospel according to John*, 266-270.

⁹⁵ τρώγω har mer fokus på själva ätandet, ofta om djur. Eventuellt använder Johannes τρώγω istället för εσθω som är vanligare för att äta. (Thompson, *John*, 154 n103)

⁹⁶ Ordet τρώγω används bara sex gånger i NT, varav fem i Johannesevangeliet. Om τρώγω även hade använts i vers 51 hade resonemanget gällt hela textpartiet, nu gäller det från vers 54.

Vanligt vatten släcker inte törst mer än tillfälligt och fysisk föda hjälper inte mot döden. Båda är uttryck för inre längtan och Jesu kött och blod fyller funktionen av att tillfredsställa denna längtan långsiktigt. För att kunna förstås av människan jämförs Jesu kött med bröd och Jesu blod med vin eller vatten. Kött påminner dessutom om prologen där Ordet blev kött (1:14)⁹⁷ och blod om Jesu död (19:34). Den utvalda texten är den som kommer närmast nattvarden i Johannesevangeliet, men behöver kopplas samman med andra bibelställen för att bli tydlig, som ”Jesus tog brödet, tackade Gud och delade ut åt dem som låg där” (6:11). De andra evangelisterna har instiftelseorden vid sista måltiden, där Johannes beskriver att Jesus tvättar lärjungarnas fötter.

Det finns flera paralleller i Gamla Testamentet till äta och dricka, hunger och törst (Pss 42:2; 63:1; Syr 15:3; 24:19-21; Jes 55:1)⁹⁸ Kött och blod förekommer tillsammans i andra motbudande sammanhang. Några exempel är offerdjur där det varnas för att ha kött och blod tillsammans, det fysiska och dödliga människolivet eller dödande av människor, eventuellt som kannibalism.⁹⁹ Trots det skrämmande absorberas dödsfruktan enligt Brodie av tacksägelse som följer.¹⁰⁰

Texten i avsnittet kan upplevas obehaglig och kryptisk. Här handlar det inte om vardagsspråk som i dialogen med samariskan. Om verserna läses med eftertanke uppstår flera nya dimensioner, förbindelser med flera av de andra utvalda texterna upptäcks, som mötet med samariskan där det är vatten som ger evigt liv (4:14). Blodet kan ses som en förutsägelse av Jesu död. Det finns också koppling till avsnittet där Jesus jämför sig med vinstocken och betonar att människan ska vara kvar i honom för att bära rik frukt. Utan att vara kvar i Jesus

⁹⁷ Grekiska σάρξ, kött används. I B2000 är översättningen ”Och Ordet blev människa...”.

⁹⁸ Thompson, *John*, 151, Brown, Sherri. "Water Imagery And The Power And Presence Of God In The Gospel Of John." *Theology Today* 72.3 (2015): 289-298.

⁹⁹ Thompson, *John*, 154.

¹⁰⁰ Brodie, *The Gospel according to John*, 286.

blir det ingen frukt. (15:4-5). Även om orden (äta, kött, dricka, blod) verkar kryptiska är de av stor och långvarig betydelse för kristendomen.

Sista exemplet med blod kommer från Jesu dödsögonblick. Soldaterna krossade benen på de korsfästa för att de skulle dö före sabbaten. Jesus var redan död så hans ben krossades inte. En soldat stack däremot sin lans i Jesu sida varpå det kom ut blod och vatten, som båda i det här fallet är tydligt förbundna med kroppen. De andra evangelisterna nämner inget om blod och vatten vid Jesu död.¹⁰¹ Frågan är vad det betyder fysiologiskt och symboliskt. Med händerna hängande på ett kors går det inte andas om man inte kan lyfta upp sig med benen. Om benen krossas kommer kvävningen snabbare. Jesus var ansträngd, kunde bara tala svagt och dog förhållandevis snabbt.¹⁰² Det är knappast troligt att Johannes ville förklara den fysiologiska döden, så symboliken är säkerligen viktigast.

Till skillnad från flödande vatten som symboliserar liv kan blod ses som förlust och död, att dricka blod kan innebära att acceptera döden. När blod och vatten används tillsammans som vid Jesu död kompletterar de varandra och illustrerar både död och liv, både förlust och vinst.¹⁰³ Johannes kan ha sett hopp i vattnet med dess starka symbolik om att rena och ge liv. Gud vill riva ner murar som skiljer gud och människorna åt, Jesus är sårbar men ger sitt liv så människorna får del av Guds rike.¹⁰⁴ I första Johannesbrevet står att Anden vittnar om att Jesus kom genom vatten och blod samt att Anden, vattnet och blodet är samstämmiga vittnen (1 Joh 5:6-8). Uppenbarelseboken innehåller också blod och vatten tillsammans, ”...makt att förvandla allt vatten till blod” (Upp 11:6) samt ”vattnet blev till blod” och ”blod att dricka” (Upp 16:4).

¹⁰¹ Blod förekommer dock i en alternativ läsning av Matt 27:49a. Michaels, *John*, 967-8.

¹⁰² Vanier, *Mystery*, 327-328

¹⁰³ Brodie, *The Gospel according to John*, 552.

¹⁰⁴ Vanier, *Mystery*, 327-328

Trots att blod och vatten kan föra tankarna till nattvard och dop anser många att detta är en felaktig slutsats, då bröd saknas och vattnet inte anspelar på något som liknar dop.¹⁰⁵

Det är osannolikt att nattvarden och dopet avses eftersom det knappt fokuseras på dessa sakramenten i evangeliet och att Johannes inte nämner blod ens vid sista måltiden.¹⁰⁶

Blod kunde förväntas ur Jesu kropp, vatten är inte lika självklart men därmed ännu mer betydelsefullt. Vattnet knyter ihop texten med flera perikoper i Johannesevangeliet. Vid Jesu död förekommer slutligen blod och vatten tillsammans och Jesus blir förhärligad.

Koester beskriver flera kristologiska betydelser för vatten och blod.¹⁰⁷ Vatten innebär rening som byggts upp under evangeliet och fullbordas i Jesu död. Messias förväntades bära helig Ande (Jes 11:2; Joh 1:31-34), som i sin tur symboliseras av vatten, vilket ledde till att vatten från Jesu sida uppenbarade att Jesus är Messias. Jesus erbjöd levande vatten under sitt liv, vilket kunde förväntas av Gud, men nu kommer vatten från Jesu sida.¹⁰⁸

Blod kommer fysiologiskt från kroppen men i evangeliet är dess främsta betydelse symbolisk. Det är inte lätt att förstå hela innebörden förrän med facit i hand och även då är tolkningarna många. Johannes skriver relativt lite om blod, mindre än synoptikerna samt vid andra händelser, men det som skrivs har fått stor betydelse för kristendomen. Nattvarden illustreras som en del av brödundret, mitt i Jesu liv, då blod kopplas till dryck och kött jämförs med bröd att äta. Johannes är den ende evangelisten som nämner blod vid Jesu död. En stark parallell finns i första Johannesbrevet där Jesus Kristus kom genom vatten och blod och Anden vittnar om det (1 Joh 5:6-8). Lästa tillsammans kom Jesus till världen med vatten och blod, liksom han lämnade världen med vatten och blod.

¹⁰⁵ Michaels, *John*, 969.

¹⁰⁶ Witherington, *John's Wisdom*, 311.

¹⁰⁷ Koester, *Symbolism*, 181-183

¹⁰⁸ Koester, *Symbolism*, 181-183

Tabell 9 innehåller en sammanställning av funktioner för blod och andra vätskor.

Tabell 9

Text och ord	Funktioner
<p>"...äter mitt kött och dricker mitt blod..." (6:53-56)</p> <p>Ord: dricka, blod</p>	<p>De fyra utvalda verserna betonas narrativt genom att ord upprepas och att kiasmer omger verserna. En utveckling ses där den som inte dricker blodet inte äger livet, medan den som dricker på kort sikt ska uppstå och på längre sikt förenas med Jesus. Teologiskt stämmer det med kristen eskatologi och nattvardens innebörd.</p> <p>Vanligt bröd kan jämföras med kött, vatten med blod. Teologiskt illustrerar det nattvarden, vilket blir ännu tydligare tillsammans med andra valda avsnitt.</p>
<p>Blod och vatten från Jesu sida. (19:34)</p> <p>Ord: blod, vatten</p>	<p>Blod och vatten hör fysiologiskt till kroppen, men symboliken är viktigare. Vatten kan illustrera liv, rening och Ande, blod illustrera död och förlust. Inte förrän vid Jesu död förs blod och vatten samman. Vattnets oväntade närvaro kan tolkas som att Johannes ville förmedla eskatologiskt hopp trots döden.</p>

Efter att ha analyserat de utvalda perikoperna enskilt samt i mindre grupper återstår att se om fler funktioner kan identifieras eller förstärkas när texterna studeras tillsammans.

2.7 Helhet

Johannes utnyttjar ofta utveckling mellan texterna. Helandena blir alltmer avancerade. Först botas en ämbetsmans son från feber (4:46-54, ej utvald), sedan mannen som varit sjuk länge, sedan mannen som fötts blind och slutligen väcks Lasaros upp från döden. Parallellt med större helanden ökar tron hos många och paradoxalt nog även förföljelserna av Jesus. När han dödas sker det allra största miraklet.

Flera av avsnitten om törst och dryck innebär utveckling. Jesus introducerar levande vatten som ger evigt liv för samariskan (4:1-15), lägger till att den som tror inte ska törsta (6:35), liknar sig själv vid levande bröd som också ger evigt liv (6:51) och nämner levande

vatten tillsammans med Anden (7:37-39). En teologisk betydelse för levande vatten är dopet. På korset avslöjar Jesus sin egen törst, får vatten som surt vin och överlämnar sin ande (19:28-30). Slutligen strömmar blod och vatten från Jesu sida (19:34). Vattnet symboliserar Anden och fullbordar processen. Sammantaget symboliseras dopet, vikten av att tro och möjligheten till evigt liv.

Johannes använder många avsnitt litterärt för att poängtera Jesu död. När Maria smörjer Jesu fötter med balsam liknar det smörjelsen med stora mängder kryddor efter Jesu död. Reningen när Jesus tvättar lärjungarnas fötter fullbordas vid Jesu död. Att Jesus lägger ner sin mantel och tar upp en handduk kan symbolisera död och uppståndelse, vatten som hålls på fötterna påminner om vatten ur Jesu sida. Det vattnet kan kopplas till att Johannes döper med vatten och Jesus ska döpa med helig ande (1:33), vatten blir vin, vatten och ande (3:4-5), källa som ger evigt liv (4:14), flyta strömmar av levande vatten som förknippas med Anden. Alla texter som pekar mot Jesu död har fått stor teologisk betydelse och påverkat utvecklingen av kristendomen. Blod och vatten kan föra tankarna till nattvard och dop, men många teologer anser att det inte går att dra den slutsatsen. Bröd saknas, vattnet anspelar inte på dop, evangeliet fokuserar inte på dop och blod nämns inte vid sista måltiden.¹⁰⁹

Litterärt utnyttjas flera likheter mellan början och slutet av evangeliet och funktionen för dem kan också vara att rikta tankarna till Jesu död. Vid bröllopet i Kana gör Jesus vin, vid sin död får han vin. Vid bröllopet har Jesu tid inte kommit, när Jesus fått vinet före sin död säger han att det är fullbordat. I dialogen med samariskan ber Jesus om något att dricka, liksom han gör vid sin död. Det är samtidigt ironiskt eftersom han själv har erbjudit levande vatten som ger evigt liv.

Partiet om äta, kött, dricka och blod (6:53-56) som är Johannesevangeliets förklaring av nattvarden får en tydligare teologisk betydelse tillsammans med andra texter som prologen

¹⁰⁹ Michaels, *John*, 969. Witherington, *John's Wisdom*, 311.

där Ordet blir kött (1:14), när Jesus tar brödet, tackar och delar ut (6:11) samt blodet vid Jesu död (19:34). Avsnittet kan vara svårt att begripa, innehåller Jesu ord, men utgår inte från någon vardagssituation. Det kan också kopplas till andra texter som levande vatten till samariskan, blodet som förutsäger Jesu död, vinstocken som ska bära rik frukt (15:4-5, ej utvald).

Stora förändringar sker i nästan varje perikop. Ibland är de momentana som i samband med helande vatten eller efter tårar. Andra förändringar sker långsammare men är viktiga långsiktigt, som när fötter smörjs eller tvättas. Vissa perikoper innehåller snarare löfte om förändring, som levande vatten och blod som ska drickas.

Många perikoper, både utvalda och andra, innehåller stora mängder. Vid bröllopet i Kana görs cirka 600 liter vin (2:6), tolv korgar blir över efter brödundret (6:13), en hel flaska dyrbar nardusbalsam smörjs (12:3), 30 kg kryddor används efter Jesu död (19:39) och lärjungarna fångar 153 stora fiskar efter Jesu uppståndelse (21:11). Funktionen kan vara att visa på överflöd och en försmak av Guds rike. Läggs levande vatten till, som man kan förmoda avsåg stora mängder blir betydelsen av evigt liv tydligare.

Berättelserna utgår ofta från en vardagssituation som utnyttjas för att folket ska förstå innebörden av något som är svårförklarat. Rening, vin, bröllop, helande bad, brunnar, smörjelse, törst, dryck och död var en del av vardagen. De flesta situationerna är konkreta, utom vid brödundret och lövhyddefesten där Jesus använder enbart ord som kan upplevas kryptiska men blir tydligare tillsammans med andra avsnitt.

En funktion för flera av vätsketexterna är att vända på begreppen om vem som högst och lägst. Vid bröllopet i Kana är det tjänarna som får se Jesu förmåga, en utstött kvinna får höra om levande vatten först, en sjuk och en blindfödd botas utan att be om det. Vid fottvättningen tjänar Jesus och vid sin död sänker han sig till de lägsta i samhället.

3. DISKUSSION OCH SLUTSATS

Vätska förknippat med kroppsfunktioner förekommer främst i tecknens bok och vid Jesu död. Av Jesu sju tecken innehåller ett vin, två helande vatten och ett tårar. I många berättelser har vätskor en så central funktion att innebörden hade varit svår att uttrycka utan dem. Generellt skapar de förändring och driver handlingen framåt. Vätskorna behövs ofta både för skeendet i sig och för att visa på en djupare betydelse. De blir verktyg för att visa Jesu kraft, då han agerar eller talar. Johannes vill också framhäva Andens kraft. Vatten är en stark symbol för Anden som utgör en källa att dricka från, vatten flyter fram och hålls slutligen konkret ut från Jesu sida vid hans död.¹¹⁰ Johannes låter många vätskeavsnitt peka mot Jesu död då han slutligen förhärligas. En funktion för vätskorna är att öka tron på Jesus. Nästan varje längre avsnitt avslutas med πιστεύω, tro, som förekommer cirka 100 gånger i Johannesevangeliet och nära 150 gånger i övriga Nya Testamentet. Rening går som en röd tråd genom evangeliet eftersom Jesus och hans anhängare bryter mot flera reningsregler och konventioner. Jesus använder kärl för rening för att göra vin och bryter ofta mot sabbatsbudet som när han talar med den samariska kvinnan. Syftet är att visa att rening av det inre etiska är viktigare än rening av det yttre och att hålla sig till lagar och regler. Ande, kristologi och renhet kan anas i nästan varje avsnitt och Johannes har god hjälp av vätskorna för att illustrera detta.

Berättelserna om vätska utgår generellt från den vardag som lätt kunde förstås av allmänheten. Rening och dess regler var väl kända, vin fick inte ta slut på ett bröllop, vatten behövde hämtas från brunnar, törst var vanligt i det torra och varma klimatet, helande vatten och saliv tillhörde läkedom. Avsnitten inleds vanligtvis med en vardagshändelse som leder till positiv förändring. Helande vatten och tårar följs av mycket snabb förändring. Vätskan är

¹¹⁰ G. M. Burge, "Water," *DJG* 869-870.

ofta ett konkret verktyg och delaktig i själva förändringen. Tårar är ett undantag, då de inte verkar nödvändiga för att Lasaros eller Jesus ska bli levande. Jesus har redan uppstått när Maria från Magdala gråter för att hon inte hittar honom, så tårarnas funktion är främst att visa stor förtvivlan.

De förändringar som sker är ofta positiva, åtminstone på sikt. Ofta finns en kortsiktig konkret händelse, som följs av större insikt, exempelvis ökad tro eller löfte om evigt liv, vilket inte alltid förstås förrän i efterhand. Balsam eller vatten för fötter ger bara liten fysisk förändring, men stor inre förändring som blir uppenbar först senare. Den stora mängden balsam vars doft känns i hela rummet kan symbolisera kyrkan som sprids i hela världen.

De flesta utvalda texterna inleds med en synlig förändring, som helande, vatten från brunn, vatten blir vin, någon gråter, någon tvättar. Partierna under brödundret (6:35; 53-56) och lövhyddefesten (7:37-39) är undantag, då det istället är Jesu ord som når folket. Partiet under brödundret knyter samman vatten som underförstått är levande med livets bröd. Det jämförs längre fram i kapitlet med kött och förknippas med blod och dryck. Vid slutet av lövhyddefesten uppmanar Jesus den som är törstig att komma till honom och dricka levande vatten. Allt blir en tydlig teologisk anspelning på nattvarden. Annat som påminner om nattvarden är det andliga förbundet med den samariskan eller gemenskapen vid Jesu sista måltid.

Det förekommer både stora och små volymer. Johannes nämner oväntat stora mängder vid flera tillfällen, när vatten görs till vin vid bröllopet i Kana, när Maria från Betania smörjer Jesu fötter med ovanligt stora mängder dyrt nardusbalsam och när Nikodemos smörjer Jesu kropp med 30 kg kryddor. Det finns god tillgång på vatten vid brunnen och vid helandena. Mängden vatten från Jesu sida verkar ha varit förvånansvärt stor. Uttrycket levande vatten gäller inte fysiskt vatten, men att det flödar och ger evigt liv tyder på stort överflöd. Betydelseerna kan vara att ge en försmak av Guds rike.

Vid alla händelser har någon behov av hjälp. Ibland är det uttalat som vid bröllopet i Kana där Jesu mor ber om vin, eller när de båda kvinnorna gråter. Vid några tillfällen uttalar Jesus själv sitt behov, när han ber om vatten från samariskan samt kort före hans död. När Maria smörjer Jesu fötter ser hon Jesu behov av omsorg inför hans död utan att han uttalar behovet. Den sjuke och den blindfödde ber inte heller om hjälp, men Jesus känner till behovet och agerar på eget initiativ. Helande personer, som Jesus var, hade ofta stor lokalkännedom och visste vem som behövde hjälp. Oavsett om behoven uttalades eller inte verkar Jesus se och förstå, han agerar ofta på eget initiativ, eller snarare när Fadern önskar och tiden är inne.

Det finns en rad dikotomier både inom och mellan de utvalda texterna. Vardag och fest kan ses när vatten blir till vin, enkelt vatten respektive dyrt nardusbalsam används för fötter, vatten jämförs med levande vatten. Sjuk och frisk förekommer vid tre helanden i evangeliet, två av dem med vatten som verktyg. Död och liv ses när Lasaros och Jesus uppstår från döden. Vid Jesu död illustrerar blod och vatten från Jesu sida död och liv, förlust och vinst. Sorg och glädje finns i de två avsnitten om gråt och överensstämmer med versen om gråt som vänds i glädje (16:20). Att tjäna och bli tjänad blir synligt när Maria smörjer Jesu fötter och Jesus därefter tvättar lärjungarnas fötter. De är kärleksförklaringar som ges utan att någon uppmanat till dem. Båda är starka symbolhandlingar och syftet är att vända på begreppen och visa på tjänande, oavsett rang. Nutid och framtid framhävs exempelvis av fysiskt vatten i brunnen och levande vatten som ger evigt liv men inte går att få tag på förrän senare.

Det går att se utveckling över tiden på flera områden, som med törst, dryck, vatten och helanden. Några konsekvenser är att tron ökar parallellt med att misstroende och förföljelse ökar. Fler och fler tar del av händelserna och börjar tro. Vid bröllopet i Kana förstod lärjungarna och de som var närmast, vid brunnen i Samarien förstod kvinnan som sedan spred vetskaper i byn, när den sjuke botades var det några som såg och trodde, andra som såg och

inte trodde. Symboliken av insikt och tro blir ännu tydligare när den blindfödde botas. Att vara blind ansågs som mörker i hjärtat, att se var att ha ljus, att tro och förstå. När den blinde får synen tillbaka är det en oerhört stor förändring för honom. Hans övertygelse är mycket stark. Vid helandet av den blinde används spott, Jesu ord samt tvätt i Siloadammen. Effekten blev större än för den sjuke som botades vid Betesda utan att behöva gå ner i vattnet. Var det för att den sjuke inte gick ned i vattnet som han inte blev övertygad i sin tro? Behövdes en aktiv handling som innebar att säga ja till Jesus och tron redan före helandet?

Ingen utvald berättelse står ensam utan det bildas kedjor på olika plan som leder framåt. De enda som innehåller enbart en typ av vätskeord är avsnitten med tårar och när Maria smörjer Jesu fötter med balsam. Vätskeorden med någon av innebörderna vatten, törst eller dricka förekommer i alla de andra. Johannes utnyttjar ofta grupper om två. Levande vatten nämns explicit två gånger. I början görs gott vin, i slutet får Jesus surt vin. Jesus är törstig vid brunnen, sedan på korset. Däremellan nämns att han ska dricka den bågare Fadern gett honom, som uppenbarligen inte är god. Blod förekommer i två utvalda avsnitt med stor teologisk betydelse, i mitten med anspelning på nattvarden och i slutet vid Jesu död. Tårar gråts först över Lasaros död, sedan över Jesu död. Helandet i Siloadammen följs av bättre resultat än det vid Betesda. Hela innebörden är sällan uppenbar från början utan avslöjas i hela sin kraft först senare.

Viss litteratur har varit viktigare än annan för uppsatsen. Brodies och Thompsons kommentarer har utnyttjats flitigt eftersom de kombinerat samma metoder. Koester har gett mer upplysningar om symbolik vid Jesu tid och Malina gett fler sociala perspektiv.

Avslutningsvis kan sägas att Johannesevangeliet innehåller åtskilliga avsnitt där vätskorna har så stor betydelse att det går att fråga sig vad Johannesevangeliet vore utan vätska. Förutom de valda vätskorna som är relevanta för kroppen skulle även dop, när Jesus går på vatten och berättelsen om vinodlaren kunnat inkluderas, men då skulle en del av

kroppsanslutningen gå förlorad och materialet bli alltför omfattande. Det är redan nu bara möjligt att skapa en överblick. Det skulle vara intressant med en djupare narrativ läsning samt inkludera mer av kontexten. Fler bibelböcker, exempelvis Johannesbrevet, de övriga evangelierna eller hela Nya Testamentet kan ge tydligare slutsatser om funktioner och hur de skiljer sig åt mellan bibelböckerna. Ett delområde som det inte finns lika mycket tidigare forskning om är tårar. Varför används olika verb, κλαίω eller δακρύω, när Jesus respektive kvinnorna gråter? Är det emotion eller ilska som föregår hans tårar och vad berodde de på? Hade tårarna i sig betydelse för händelseutvecklingen eller skulle Lasaros ändå uppväckts från döden och Maria upptäckt Jesus? Ett annat forskningsområde är att undersöka vilken funktion de utvalda berättelserna fått för kristendomens utveckling. Inom liturgin används vatten, olja och vin. Många sånger, såväl nyskrivna som äldre, har texter som innehåller Johannes beskrivningar av vätska. Vätskan i Johannesevangeliet hade inte bara betydelse vid tiden för händelserna eller när de nedtecknades. De har haft, har och kommer att ha betydelse långt efter våra dagar.

5. KÄLLFÖRTECKNING

- Brodie, Thomas L. *The Gospel according to John: a literary and theological commentary*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1993.
- Brown, Raymond E, red. *The Gospel according to John*. 2 vols. Garden City: Doubleday, 1966.
- Brown, Sherri. "Water Imagery And The Power And Presence Of God In The Gospel Of John." *Theology Today* 72.3 (2015): 289-298.
- Freedman, David Noel, ed. *The Anchor Bible Dictionary*. 6 vols. New York: Doubleday, 1992.
- Freedman, David Noel, ed. *Eerdmans dictionary of the Bible*, Grand Rapids: Eerdmans, 2000.
- Haenchen, Ernst. *John 1: A Commentary on the Gospel of John, chapters 1-6*. Philadelphia: Fortress, 1984.
- . *John 2: A Commentary on the Gospel of John, chapters 7-21*. Philadelphia: Fortress, 1984.
- Hodges, Zane Clark. "Rivers Of Living Water: John 7:37-39." *BSac* 136.543 (1979): 239-248.
- Koester, Craig R. *Symbolism in the fourth Gospel: meaning, mystery, community*. Minneapolis: Fortress, 1995.
- Kozubik, Shannon. "The Implications Beneath The Living Waters Of John 7:37-39." *Journal Of Theta Alpha Kappa* 33.1 (2009): 20-35.
- Malina, Bruce J., and Richard Rohrbaugh, *Social-science commentary on the Gospel of John*, Minneapolis: Fortress, 1998.
- Michaels, J. Ramsey. *The Gospel of John*. Grand Rapids: Eerdmans, 2010.
- O'day, Gail R. "The Gospel of John: Introduction, Commentary and Reflections." *NIB* 9:491-865.
- Thompson, Marianne Meye. *John: A Commentary*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2015.

Vanier, Jean. *Drawn into the mystery of Jesus through the Gospel of John*. London: Darton, Longman and Todd, 2004.

Witherington, Ben. *John's wisdom: A Commentary on the Fourth Gospel*. Louisville: Westminster John Knox Press, 1995.

Wynn, Kerry H. "Johannine Healings And The Otherness Of Disability." *Perspectives In Religious Studies* 34.1 (2007): 61-75.